O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2005-yil, 28-yanvar • № 5 (3782)

УМИД ВА ИФТИХОР

Олий Мажлисимизнинг Қонунчилик палатаси ва Сенати куни кеча ўзининг илк мажлисларини ўтказди. Сенат ва сенатор деган янги сўзлар эса бисотимиздан муносиб жой олди. Олий Мажлис Сенати пойтахтимизнинг бош майдонида ўзининг янгидан барпо этилган муҳташам биносига ҳам эга бўлди.

Сиртдан қараганда, бу воқеалар шиддаткор замонамиз учун анчайин оддий туюлса-да, амалда икки палатали парламент қонунчилик тажрибаларида, демократик давлатчилик тизимларини такомиллаштиришда беқиёс аҳамиятга эга. Албатта, моҳият эътибори билан икки палатали парламент Қонунчилик палатаси депутатларию ҳурматли сенаторларга янада катта масъулиятлар юклайди.

Бу масъулият, аввало, ҳаётга йўлланма олаётган янги қонунларнинг нечоғли ҳаётийлигини таъминлай олишда кўринади. Модомики, у ёки бу қонун қабул қилинар экан, ундан кўзланган асосий мақсадга етишмоқ бош масала бўлмоғи керак: қонун ҳаётда ишласин, самара берсин. Мамлакат нуфузини оширсин, одамлар белига қувват, кўзига нур, қалбига фахр-ифтихор бахш этсин. Ундан ҳамма манфаат кўрсин. Келажакдаги ойдин йўлимиз — буюк давлат қуриш ишига янги парламент қабул қилажак қонунлар муносиб пойдевор бўлсин.

Биз ойнаи жаҳон орқали Олий Мажлисимиз Сенати ва Қонунчилик палатаси йиғилишларини кузатар эканмиз, ўзимиз овоз берган муҳтарам сенаторларимиз ва депутатларимизнинг қувноқ чеҳраларига боқар эканмиз, аввало мана шу ўй хаёлимиздан кечади. Беихтиёр уларнинг ғоят тарихий ва айни чоғда улуғ миллатимиз, заҳматкаш халқимиз истиқболининг бунёдкори сифатидаги, элимиз орзу-умидларини рўёбга чиқарувчи улуғ инсонлар сифатидаги тарихий миссияларини ҳам заррача эътибордан соқит қилмаймиз. Уларнинг ишчанлик ва донолик балқиб турган кўзларига умид ва ифтихор билан боққимиз келади. Негаки, мамлакатимиз, миллатимиз, буюк давлатимизнинг истиқболи, элимизнинг фаровонлиги, халқимизнинг буюк салтанатлар қурган улуғ боболар олдидаги юзи ёруғлиги уларга — депутатлар, сенаторларнинг нечоғлик ўз ишига моҳирлиги, халқ қалбидаги эҳтиёжларни англай олиши, Ватан туйғусини қай даражада идрок этиши, фидокорлигига ҳам кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Бундай улуғ мақсадлар йўлида муҳтарам сенаторларимиз ва депутатларимизга ойдин йўл тилаймиз.

Қарши шаҳрининг 2700 йиллиги олдидан

«ОНА ЗАМИНИМСАН, АЪЛО АРШИМСАН»

Қаҳрамон шоиримиз Абдулла Ориповнинг ушбу мисраси бу йил ўзининг 2700 йиллигини нишонлашга тараддуд кўраётган Қарши шаҳри мадҳига битилган. Катта тўй муносабати билан бугун кўҳна Насаф улкан қурилиш майдонига айланган. Шаҳарнинг буюк соҳибқирон Амир Темур номидаги бош кўчаси бор бўйига — темирйўл шоҳбекатидан то Қашқадарё кўпригига қадар кенгайтирилиб, улкан проспектга айлантирилмоқда. Унинг икки ёнидаги хиёбонлар ва шаҳарнинг бошқа боғу боғчаларига ҳам турфа манзарали ниҳоллар, қарағай, сарв ва санобар дарахтлари экилмоқда.

Бундан ташқари, Алишер Навоий номидаги маданият ва истироҳат боғи қайта таъмирланиб, унинг саҳнида улкан кўллар ва фавворалар маржони вужудга келтириляпти. Шу боғга туташ маъмурий бинолар ёнидаги шаҳарнинг бош майдони қиёфаси ҳам таниб бўлмас даражада ўзгариб кетган. Бу жойдаги гулзор ва хиёбонлар, фавворалар кўҳна Насафнинг катта тўйига атаб қурилаётган гўзал амфитеатрга узукка кўз қўйгандек ярашади. Амфитеатр мажмуида йирик тарих ва археология музейини ҳам жойлаштириш кўзда тутилмоқда. Унинг осори атиқалар ва ёдгорликлар мажмуасидан Насафнинг ёшини аниқлашда муҳим аҳамият касб этган Ерқўрғон, Шулликтепа, Навтак ва бошқа археологик обидалардан топилган ноёб буюмлар жой олади.

Айни чоғда шаҳар марказида йигирма минг кишилик замонавий стадиони бўлган йирик спорт мажмуи қурилиши ҳам жадал олиб борилмоқда. Стадион шундай лойиҳаланганки, унинг тепа қисмини ёзда очиб, қишда ёпиш мумкин. Шаҳарни катта тўйга атаб ободонлаштириш режаларида кўҳна обидаларни таъмирлаш, шу билан бирга Туркистон жадидларининг улуғ раҳнамоси, ўзбек миллий адабиётининг йирик намояндаларидан ҳисобланган, муфтий Маҳмудхўжа Беҳбудий номи билан аталувчи майдон бунёд этиш ҳам кўзда тутилмоқда.

Давоми иккинчи бетда.

Даврон АҲМАД олган сурат.

Маслаҳатли тўй тарқамас...

УШАЛМАС ОРЗУМИ?

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг ҳар бир сонини ўқиб бораман. Газетанинг 2004 йил 15 октябр сонида босилган Наби Жалолиддиннинг «Байроқ» номли ҳикояси диққатимни тортди. Ота (яъни Ботирнинг отаси) болалари билан Мел Гибсон иштирок этган «Ватанпарвар» кинофилмини томоша қила туриб, Амир Темур бобомиз ҳақида олинган кинони, ундаги айнан «лой жанги» саҳнасини эслайди. «Тўртта ёки олтита одам чуқурга тушиб олиб лойга думалайверишади. Шунчалик ҳам масхарабозлик бўладими, ахир!.. Жангни мана бундай қилиб кўрсатишса бўлмайдими!..» Ҳикояни ўқиб мени бир фикр ўйга чўмдирди: Нега «ўзбек кинофилмларининг савияси» шунчалик тушиб кетди?! Нега кинорежиссёрларимиз Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди, Тўмарис, Широқ, Муқанна каби аждодларимизнинг чексиз жасоратларини, халқимиз тарихи, матонатини бадиий филмлар орқали кўрсатиб бериша олмайди? Сўнгги пайтда суратга олинаётган филмларнинг ҳаммасида «юлдузлар» суратга тушишган. Ҳаммаси севги-муҳаббатни тараннум этади. «Маржона», «Севинч», «Беш қисмат», «Кўзларинг маъюс», «Хавфли бурилиш», «Тақдир зарбаси», «Муҳаббат синовлари» ва ҳоказо. Кошки, бу филмлар ҳинд киноларига ўхшаб севишганларнинг изтироблари тўла очиб бера олса... Унда фақат юморга кўп эътибор берилган, юзаки, бачкана кўринишлар кўп учрайди. Кино инсонга маънавий озиқ бериши зарур эмасми? Томошабинлар бу филмларнинг қай биридан ибрат олади, сабоқ чиқаради? Бу бизга қоронғи.

Ахир «Титаник», «Узуклар қироли», «Шер юрак», «Гладиатор» каби филмлар яратиш нахотки ушалмас орзу бўлиб қолаверса?!

Отабек РАҲМАТОВ,
Жаҳон тиллари университети талабаси

Куюнчак газетхон ёзади

ВЕЛОСИПЕДЛАР КЕРАК

Деярли ҳар куни машиналардан чиқаётган тутунлардаги заҳарли моддалар қонимизга сингмоқда. Одамларда қон босимининг ошиши, буйрак, жигар, юрак ва бошқа турли касалликларнинг кўпайиб бораётганлигининг боиси ҳам аслида шу. Бугун шаҳар кўчаларида машиналар кун сайин кўпайиб боряпти. Агар аҳвол шу тарзда давом этса, тез орада бизда ҳам одам бошига биттадан автомобил тўғри келиб қолади.

Афсуски, буни қувончли ҳол деб бўлмайди. Дунёнинг энг йирик ва ривожланган шаҳарлари ҳаракат воситаларининг кўплигидан турли муаммоларга дучор бўляпти. Бу муаммоларнинг энг ёмони атмосферанинг заҳарланишидир.

Шу боис, эндиликда катта шаҳарларда имкони борича автомобиллардан камроқ фойдаланиш чораларини ўйлаб кўриш вақти келмадимикин? Шаҳар ичида автобуслар ва хизмат машиналарини қолдириб, ортиқча транспортларнинг юриши тартибга солинса, мақсадга мувофиқ бўлмасмикин? Одамлар қийналиб қолмаслиги учун шаҳар ичида велосипедлар юрадиган махсус йўлкалар қуриш зарур. Шунда шаҳар ҳавосининг мусаффолиги яхши сақланади. Бу бир томондан экологик мувозанатни бузмайди, иккинчи томондан, автомобиллар билан боғлиқ нохуш ҳодисаларнинг олдини олади. Қолаверса, инсон саломатлиги учун кони фойда. Хуллас, бизга велосипедлар керак.

Баҳром МАҲМУДОВ

Қарши шаҳри

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Машҳур опера хонандаси, Ўзбекитон халқ артисти Муяссар Раззоқова яқинда Москвадаги Халқаро мусиқа уйида бўлиб ўтган «Рус мусиқаси юлдузлари» халқаро фестивалида катта муваффақият билан қатнашди. Куни кеча Алишер Навоий номидаги академик катта театрда журналистлар билан бўлган ижодий учрашувда «Мен жуда ҳаяжондаман, — деди хонанда. — Бутун дунёга машхур опера хонандаси Елена Образцова билан бирга қўшиқ куйлаш насиб этди. Томошабинларнинг олқишларидан бошимиз осмонга етгандек бўлди.»

Композитор Анвар Эргашев олиб борган учрашувда Муяссар Раззоқова таниқли композиторлар ва журналистларни қизиқтирган саволларига жавоб берди.

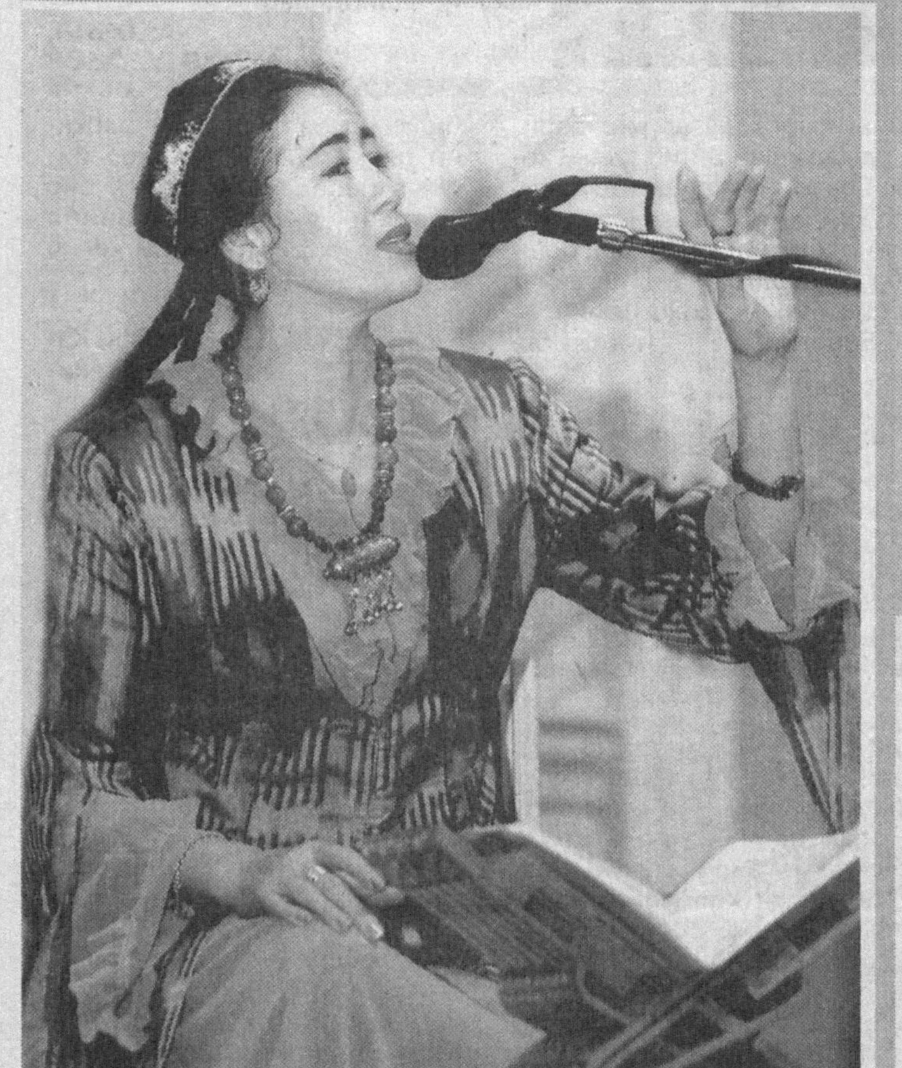

ТАНИШ ЧЕҲРАЛАР

Аслида, ҳақиқий санъаткор, чин истеъдод эгаси машҳур бўлади. Наинки эл-юртида, айни чоғда ўзга элларда, ўзга юртларда ҳам мухлис орттиради. Лекин «мен юлдузман» демайди, юлдузлик касалига чалинмайди. Ўзи танлаган йўлнинг не-не машаққатларини сабр-бардош билан енгиб ўтади, ижро маҳоратининг юксак чўққиларига кўтарилади. Аммо изланишдан, меҳнат қилишдан асло тўхтамайди.

Шундай етук санъаткорларимиздан бири — сиз ушбу суратда кўриб турганингиз, Ўзбекистон халқ артисти, хушовоз хонандамиз Муножот Йўлчиевадир. У ўзининг ноёб овози, хулқи-одоби, юксак муомала маданияти билан Шарқу Ғарбда баб-баробар машҳур десак, асло муболаға бўлмайди. Франция Республикасининг мамлакатимиздаги элчиларидан бири «Мен Муножот Йўлчиеванинг овозида буюк мўъжиза кўрдим», деган эди. Бу ҳазилакам эътироф эмас.

Хонанда мақтов гапларни ёқтирмайди. Ижодий кечалари сўнгида ҳашаматли концерт саройлари мухлислар олқишларидан ларзага келганида, қучоғи анвойи гуллар билан тўлганида, ҳаяжондан бироз энтикиб «Мен бу муваффақиятларга устозларим, мураббийларим туфайли эришдим...» дейди.

Бундай камтаринлик, қанийди, бошқа санъаткорларимизга ҳам юқса...

М.АҲМЕДОВ

Акс-садо

ЯНА БИР ХАТОГА ЙЎЛ ҚЎЙМАЙЛИК

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасига 2005 йил обуна бўлганимдан ҳозирнинг ўзидаёқ кўнглим тўлди. Айниқса, «Чойхона гурунглари», «Жаҳон адабиёти дурдоналари» рукнидаги Сомерсет Моэмнинг «Киртоғора» ҳикояси, Албер Камюнинг «Кундаликлар»и, япон шеъриятидан парчалар, «Яраланган қалб», «Қалблардан ўчмаган нур» каби мақолалар, турфа шеърлар, янги китоб ва журналлар ҳақидаги тақризларни қайта-қайта ўқиб, роҳатландим.

«Сунъий номлар, ғалат атамалар» мақоласи ("ЎзАС", 2-сон) эса кўнглимдаги айрим фикрларни ёзишимга туртки бўлди. Муаллиф тўғри таъкидлаганидек, шаҳримизда ажнабий ном олган маиший, тиббий, овқатланиш муассасалари, дўконлар «қўзиқориндек потраб кетган». Шунга ҳам «Ота гўри қозихонами?» дегувчилар топилади.

Аммо... энг ёмони фарзандларимиз, ўқувчиларимизда она тилимизга нисбатан муҳаббат ва ҳурматнинг нисбийлашиб боришида ажнабий номларнинг салбий таъсири катта бўлмоқда. Ёшлар назарида ўзбекча сўзлар жарангдор эмасмиш. Бўлмаса гўзал, серманьо исмлар, фамилияларни бузиб талаффуз қилишга, сизни ҳам шунга ундашларига нима дейсиз? Ўқувчиларимнинг биридан сўраймиз:

— Исмингиз.

— Камилла.

— Балки Комиладир?

— Йўқ, Камилла.

Ёки Машҳурани Машкура, Ферузани Фируза, Лайлони Лейла, Сайёрани Саййора, Лолани Лўла деб аташ она тилини камситиш эмасми? Русча ёзилган гувоҳномалар, қолаверса, FM тўлқинларидаги хорижий лаҳжаларда сўзлашувлар-чи? Мен она тили ва адабиётдан дарс бераман. Синф журналларига ўқувчиларнинг исм-фамилиясини ёзишда кўпинча қийналиб кетаман. Улар «ҳужжатда шундай-ку» деб исм-фамилияларини бузиб ёзадилар. Синф журналига ҳам ҳужжат асосида ёзиш керак, чунки шаҳодатнома ва ҳужжатда бир хил ёзилиши талаб этилади.

Энди ўйлаб кўринг, олий маълумотли ўқитувчи билиб туриб Адилов (Одилов), Абидов (Обидов), Артыков (Ортиқов), Агламова (Аъламова), Позилов (Фозилов), Гулямов (Ғуломов), Яров (Ёров), Кабилов (Қобилов) деб ёзишга мажбур бўлса, ўқувчиси ҳам ўзини шундай чақиришларини талаб қилса, буни қандай тушуниш керак? Бу рўйхатни истаганча давом эттириш мумкин. Натижада гўзал исм, фамилиялар жозибасини, асл маъносини йўқотган. Биз ҳам бу камчиликни тузатмай туриб, ажнабий номларга кенг йўл очиб беряпмиз. Фарзандларимизда ажнабий сўзлар ўзбекча сўзлардан гўзал эканки, Ўзбекистондаги кўпгина дўконлар, ташкилотлар шундай номланган, деган таассурот уйғонмайдими? Ёш авлод келгусида фарзандларига ўзбекча исмлар қолиб ажнабий исмлар қўйишни афзал кўриб қолмасмикан? Бунга яқин ўтмиш гувоҳ-ку!

XV асрдаёқ ҳазрат Мир Алишер Навоий ўзбек тилини бошқа тиллардан қолишмайдиган гўзал тил эканини исботлаб, «Муҳокамат ул-луғатайн» китобида биргина «йиғламоқ» сўзининг йигирмага яқин муқобилини келтирган эди. Азизлар, нафис, гўзал тилимизни улуғлашни фарзандларимизга, бинобарин, келгуси авлодларга ҳам сингдирайлик.

Маҳмуда ВАЛИЕВА,
Тошкент шаҳридаги
274- мактаб муаллимаси

БИЛДИРИШ

Шу йил 2 феврал куни соат 14.00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида «Онажоним шеърият» ижодий тўгараги буюк мутафаккир шоиримиз Мир Алишер Навоий ҳазратларининг 564 йиллиги муносабати билан «Жондин сени кўп севармен, эй умри азиз», деб номланган мушоира ўтказади.

Шоир-ёзувчилар, ёш ижодкорлар, навоийшунос олимлар ва барча қизиққанлар таклиф этилади.

Манзил: Мустақиллик майдони Ж.Неру кўчаси, 1-уй.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси

Муҳаррир минбари

МЎМИН ОТА ҲАҚ ЭКАН...

Мўмин отани кўплар унча хушламасди. Бир вақтлар қаттиққўл раҳбар бўлган, ҳеч кимни аямаган, давлатнинг мулкига кўз олайтирган деб, анча-мунча одамга озор берган, деган гаплар юрарди. Шунинг учунми, ота ҳуда-беҳуда йиғинларга боравермас, тенгдошлари қатори чойхонада уззу-кун ёнбошлаб ётмас, зарур жойларда биров кўриниб қўяр, қисқаси бироз иймангандай ҳаёт кечирар эди.

Отанинг бошқа бир одати бор эди. Биров халақит бермаса эртадан кечгача, тундан тонггача китоб ўқирди. Қўйнида ҳамиша читрўмолга ўралган китоб бўларди. Фалон дўконга янги китоблар келибди деса, ҳамма ишини ташлаб етиб борарди. Кўнглини топсангиз, ўқиган китобларининг роса қизиқ жойларидан гапириб берар, овозини гоҳ ингичка, гоҳ йўғон қилиб, кўз, қўл ҳаракатлари билан тушунтирарди. «Чўпон бола адашиб, қаёққа қараб юришини билмай тентираб юраверибди, юраверибди. Охири бир дарахтнинг олдидан чиқиб қолибди. Қараса, дарахт шохлари орасида бир илон вишиллаб, кўзларини чақчайтириб турганмиш...»

Давоми нима бўларкин деб, бутун вужудимиз билан тинглаб турганимизда, ота ҳикоясини шу ерда тақа-тақ тўхтатарди-да «Буёғини ўзларинг ўқиб олинглар», дерди-қўярди.

Шу отахон Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар»ини камида йигирма марта ўқиганман, дерди. Ҳайрон бўлардик, нега энди битта китобни йигирма марта ўқиш керак экан, деб. Ундан кўра йигирмата китобни бир мартадан ўқиб чиққан маъқул эмасми?! «Э, болаларим-ей, китобдаги воқеалар сенларга ўхшаб бир жойда қаққайиб турармиди, ўзгариб туради. Бир ўқиганингда қуёш чарақлаб турган бўлса, ўша жойини бошқа пайт ўқисанг ёмғир шунақа қуядики, худди дарсдан қочгандай қочиб қоласанлар. Бир ўқиганингда кулиб турган одам бошқа бир пайт йиғлаб юборади. Ана, Отабекни олайлик, йигирма марта ўқиган бўлсам, шу йигитни йигирма хил кўрдим-а. Бири иккинчисига ўхшамайди. Ўқиганинг сари Кумушбиби ҳам тобора тўлишиб, чиройи очилиб, эслихушли қиз бўлиб вояга етади. Эҳ, буни билмайсизлар-да...»

Бу гапларни эшитгандан кейин, олдин ўқиб чиққан китобларимизни яна қайтадан ўқишни бошлаймиз. Аммо бирор жойида ўзгариш сезмаймиз. Китобхон отанинг бу гапларига унча-мунча ўқитувчиларимизнинг ҳам ақли етмайди. Эътибор қилманглар, қаричилик-да, дейишиб, бизни китоб ўқишдан бошқа ишларга уннаворишади.

Бу энди ёшлик йилларимизнинг гаплари. Кейин-кейин, китоб ўқишда ўша отахон нақадар ҳақ эканлигига кўп бор ишонч ҳосил қилдим. «Ўтган кунлар»ни мактаб ёшида катталарга тақлид қилиб, талабалик йиллари домлаларимиздан «зачет» ёки баҳо олиш учун, ундан кейин — ҳаётнинг унча-мунча аччиқ-чучугини тотиб улгургач эса, кўнгил эҳтиёжи туфайли ўқишингизнинг ер билан осмонча фарқи бор экан.

Мактабда Отабек билан Кумушни ижобий, Зайнабни салбий қаҳрамон деб ўқиб кетаверганмиз. Талабалик йиллари Кумушнинг ҳусни-тароватидан кечалари уйқумиз қочган. Кейинги мутолаада эса Зайнабга ҳам ачиниб кетганмиз. Айби нима эди бу бечоранинг, деган савол вужудимизни ўртаган. Авваллари ҳамма айбни Юсуфбек ҳожига ағдариб, «Бу қанақа ота ўзи, битта ўғлини икки марта уйлантирадими?» деганмиз, Ҳасаналини «Бу чол оила ишларига нега аралашади?» дея ажабланганмиз. Кейин эса Отабек унга «ота» деб мурожаат этганида бу ўзбакона лутфдан баданимиз жимирлаб кетган...

Гап китобнинг, китоб қаҳрамонларининг ўзгаришида эмас экан. Яхши китобларни ўқиб, қайта-қайта мағзини чақиб ўзимиз ўзгариб, ўзимиз улғайиб борар эканмиз. Ҳаётни таниб, ҳаётнинг ичига кириб, ҳаётнинг мағзини чақиб борар эканмиз. Етилиб, улғайиб борар эканмиз. «Калила ва Димна»даги сичқонча — тилла соққачаларини ўйнаб юрганида қандай эди-ю, уларни йўқотиб қўйгандан кейин қандай аҳволга тушгани маъноси ошкор бўлиб бораверар экан.

Мария Стюарт, Жанна д'Арк тўғрисидаги китоблар, «Калила ва Димна», «Бошсиз чавандоз», Ойбек домланинг «Навоий» романи, Ғафур Ғуломнинг «Шум бола»си, Абдулла Қаҳҳорнинг ҳикоялари, беғубор ёшлигимизнинг беғубор ҳамроҳлари бўлмиш халқ достонларини ҳам айни шундай ўқиганмиз. Бундай асарларни қанча ўқисанг яна шунча ўқигинг келади ва, энг муҳими, ҳар гал ўзинг учун янги-янги маънолар кашф этаверасан. Авваллари енгил ўтиб кетган саҳифалар, жумлалар устида узоқ вақт қолиб кетасан. Гоҳ куласан, гоҳ кўзингга ёш оласан.

Нега бу гапларни ёзаяпман?

Бугун китоб масаласида тақчиллигимиз йўқ. Аммо қайта-қайта ўқишга арзирли китоблар борми? Қайта-қайта ўқиб, мағзини қайта-қайта чақадиган, яқин дўстларингизга, фарзандларингизга, набираларингизга тавсия этадиган асарлар борми? Бор, албатта, аммо оз, жуда ҳам оз! Аксинча, шунчаки варақлаб, у ер-бу еридан чўқилаб қўйишгагина арзирли китоблар кўп. Қалин ва ялтироқ муқовада оппоқ қоғозга босиб чиқарилган, аммо ичи бўш, мағзи пуч китоблар кўп. Яширишдан нима ҳожат, йилда битта-иккита китоб, брошюра чиқариб қўйиш баъзилар учун оддий эрмакка айланиб қолди. Бу ишнинг ҳадисини олган бирор кишининг назаридан ўтмаган, дурустроқ ўқилмаган, таҳрир қилинмаган, тартиб берилмаган китоблар озайиш ўрнига кўпайиб, урчиб бормоқда. Фарзандларининг илк шеърий қораламаларини тезроқ китоб қилишга астойдил бел боғлаб, сарф-харажат қилиб елиб-югураётган ота-оналар қанча! Шундай оталардан бири «Қизимизнинг шоирчилиги бор экан, олдин билмаган эканмиз. Ҳар куни 3-4тадан шеър ёзиб турибди. Уч-тўрттадан кам ёзмагин, деб топшириқ бериб қўйганман», дейди. Истеъдодли шоир Абдулла Турдиевнинг яккаю ягона китоби шоир вафотидан кейин чиқди. Юқоридаги оталардан бирининг елиб-югуришлари натижасида ҳали мактабни тугаллаб улгурмаган сингилчамиз ҳозирнинг ўзида тўрт китобнинг муаллифи бўлиб турибди.

Ачинарлиси шундаки, бундай китобларнинг ғурбати улар босмахонадан чиққанидан кейин бошланади: сотиш керак, тарқатиш керак, қаергадир ўтказиш керак. Тақриз ёзиш керак, оқ йўл тилаш керак. «Китобчамиз чиқиб эди, акахонларимиз бир нима ёзишган экан, илтимос, шуни шу сондан қолдирмай...»

Бирдан йўқ, деб бўлмайди. Майли, қолдириб кетинг, дейсиз. Ва, шу ондаёқ қўлга тушасиз: «Э, яшанг ака, бизда ҳам қолиб кетмас, хизмат-пизмат бўлса, тортинмай айтаверасиз...»

«Китобингизни ўқидим» деган рукнимиз бор. Яхши, ўқишли китоблар тўғрисида қисқа-қисқа ахборотларни шу рукнда бериб борамиз. Яхши асарларни тарғиб қиламиз, ўқишга даъват этамиз. Китобхонларнинг, китобшуносларнинг фикр-мулоҳазаларини ёритамиз. Муштарийларни китоб оламидаги янгиликлардан бохабар қилиб турамиз. Аммо «Китобингизни ўқий олмадим» деган рукн йўқ. Нега? Бунга журъатимиз етмайди. Одамнинг юзи иссиқ. Эрта-индин наҳорошда ё бошқа бир маъракада ёнма-ён ўтириб қоласиз. Бир лагандан таом ейишга тўғри келади. Бу ҳам майли, ўша, сизга ёқмаган, ўқиб бўлмайдиган китобнинг муаллифи яқин танишингизнинг яқин биродари, бирорта қадрдонингизнинг улфат жўраси бўлиши мумкин. Хўш, бунга нима дейсиз?

Алқисса, биз, сиз, ҳаммамиз жиммиз, анчадан бери жим турибмиз. Қайта-қайта ўқиладиган яхши китоблар деганда эслайдиганимиз бор: «Ўтган кунлар», «Бошсиз чавандоз», «Минг бир кеча», «Декамерон», «Шум бола»...

Ўқилмайдиган китоблар оқими эса асло сусаймаяпти...

Мулоҳаза учун мавзу

КОРЕЙС КИНОСИДАН СЎНГ...

Бундан икки йил олдин океан орти сафари олдидан у-бу нарсаларни харид қилиш учун Чорсу бозорига тушдим. Минг хил кийим-кечаклар орасида харидоргир футболкаларга кўзим тушди. Одамлар (айниқса ёшлар) тинмай шу футболкаларни сотиб олардилар. Унга "Қиш сонатаси" филми қаҳрамонларининг суратлари туширилганди.

Чорсуни "Сеул"га айлантириб юборай деган мазкур филм ҳақида айрим шов-шувлар қулоғимга чалингандек эди. Лекин одамлар орасида бунчалар машҳур бўлиб кетганидан ёқа ушладим. Балким мен ҳаётдан орқада қолаётгандирман? Шу бўлди-ю, мазкур филмнинг ойнаи жаҳон орқали такрорий намойиш этилишини кутдим ва кўрдим ҳам.

Филм биринчи қисмданоқ гўзал манзаралар, чеҳралар, куй-қўшиқларга бойлиги билан мени мафтун қилди. Айниқса, сериалга бошдан-оёқ жўр бўлган фортепиано, оркестр садолари ҳалигача ёдимда.

Ўзимни жазирама саҳрода узоқ кезиб, ниҳоят чашмага дуч келган сайёҳдек ҳис қилдим. Кўнглим таскин топгандек, лекин шу билан бирга уни нимадир тирнаётгандек бўлди.

Қизиқ, нима учун бизлардан минглаб чақирим олисда яшовчи, тили ва дини ҳам бошқа бўлган ушбу қаҳрамонларни севиб қолдим?

Тўғри, бизларни Осиё, Шарқ тушунчалари бирлаштиради. Бироқ Шарқ хилма-хил, ранго-ранг макон. Ундаги мезонлар ҳам ҳар хил. Нима бўлгандаям мен корейс киноси мухлисига айландим. Сўнгра "Ёз ифори", "Куз эртаги" сериалларини томоша қилдим. Сўнгги филмни ТТВ канали орқали рус тилида кўришимга тўғри келди. Шуниси таҳсинга лойиқки, дубляж иштирокчилари унинг русчасига ҳам қойилмақом овоз бергандилар. Унда на бир акцент, на бир нотўғри талаффузни сезасиз. Дубляжчиларимизга офарин айтгинг келади. Бошқаларнинг фикрини билмадим-у, лекин сериалларга овоз берган Зулхумор Мўминова, Санжар Саъдуллаев, Ойбарчин Бакировалар иштирокида филм янада ёқимли, таъсирчан чиққан.

Мен корейс тилини билмайман. Аммо Зулхумор Мўминованинг овози менга аслидагидан кўра мафтункорроқ туюлди. Бу ҳол менга машҳур Леонид Гайдайнинг "Иван Васильевич ўз касбини ўзгартиради" филмини эслатди. Ростини айтсам, мен ўша филмни ўзбек тилида томоша қилишни афзал кўраман. Зеро, у ўзбек дубляж санъатининг гултожларидан бирига айланган.

Ва ниҳоят...

Хўш, нима учун корейс киносига қизиқиб қолдим? Доимо ўзимга шу саволни бераман. Бироқ жавоби мени қониқтиришдан кўра кўпроқ хавотирга солади. Наҳотки, мен излаётган, балким пайти келиб маҳрум бўлиб қолган нарсаларимни ушбу филмлардан топаётган бўлсам? Наҳотки мени вояга етказган латофатли, мафтункор Кумуш, Жулетта, Радха каби образларга бўлган ташналикни Ю Жин, Ин Солар қондираётган бўлса? Терминатор, киборг, террорист ва ҳоказолар эгаллаб бораётган экранинг бир четида наҳотки соф муҳаббатга, романтикага жой қолмаган бўлса?!

Ваҳоланки, мазкур сериал қаҳрамонлари ҳам бизларга ўхшаб "Орбит" чайнайди, "Кола" ичишади, Интернетдан фойдаланишади. Нафсиламрни айтганда, улар бу борада биздан ҳам илгарилаб кетишган. Аммо нега техноген, компютер исканжаси уларнинг миллийлигига путур етказолмаяпти? Нега улар "вау", "о кей", "нештяк" деган олифта сўзларни ишлатмайдилар? Балким улар замондан ортда қолишаётгандир?

Билмадим.

Кейинги пайтларда экран юзини турли сериаллар босиб кетди. Бу яхши, албатта. Ҳар ким хоҳлаганини кўради. Зеро, танлаш ҳуқуқини ҳеч кимдан тортиб ололмайсиз. Бу ҳам демократиянинг бир кўриниши.

Лекин... Лекин мана шу "лекин" доимо одамни қийнайди.

Машҳур инглиз ёзувчиси Артур Конан Дойл қаҳрамони бўлмиш Шерлок Холмснинг ажойиб сўзлари бор: "Ёркин юлдузни ажратиб олиш учун албатта унинг атрофида майда юлдузлар бўлмоғи керак".

Бу — ҳақиқат.

Бироқ ҳаммаёқни майда юлдузлар эгаллаб олса-чи? "Майдалари ичидан йирикроғини танлаб олинг", дейишингиз мумкин. Бу ҳам тўғри, албатта, ўша "демократик" ёндашиш наздида. Камина қайсидир филмни ёқлаш ёки қоралаш фикридан йироқман. Мен фақат оддий томошабин сифатида ўз фикримни билдирмоқчиман, холос.

Сўнгги пайтда намойиш этилаётган

аксарият филмларни (хоҳ ўзимизники, хоҳ хорижники бўлсин) кузатадиган бўлсангиз, кўпроқ икки хил рангга дучор бўласиз — оқ ва қора. Асар қаҳрамони ё яхши — ё ёмон, ё доно — ё тентак, ё меҳрибон — ё ёвуз ва ҳ.к.

Тўғри, бу азалий тушунча. Қадим Хитой файласуфлари буни "Ин" ва "Ян" деб атаганлар. Мазкур қарама-қаршилик тушунчаси доира ичидаги оқ ва қора баликлар тимсолида келтирилган. Бироқ оқ баликда қора, қора баликда эса оқ нуқталар мавжуд. Бу — ҳаётнинг ўта мураккаблиги, фақатгина иккита рангдан иборат эмаслиги далилидир.

Шу ўринда киноларда акс этаётган муҳаббат мавзуига тўхталиб ўтсак.

Ўтган асрнинг 60-йилларида дунё юзини кўрган "Ромео ва Жулетта" филмини эслайлик. Инсоният даҳоларидан бири бўлмиш Вилям Шекспирнинг мазкур асари буюк кинорежиссёр Франко Заферелли томонидан суратга олинган. Аминманки, режиссёр уммонни қатрага айлантирмаган ва миллиардлаб томошабин наздида Шекспир юзини ерга қаратмаган. Асарда талқин этилган Ромео (Леонардо Уайтинг), Жулетта (Оливия Хасси) образлари, гарчи актёрларнинг кинодаги илк роллари бўлса-да, сизни ўзига ром қилади, улардаги гўзаллик асарда ёзилганидан кам эмаслигига амин бўласиз.

Лекин мени бошқа бир масала қизиқтиради. Бу ҳам бўлса — севги муаммоси.

Худо борлиқ мавжудотни жуфт қилиб яратган. Шу боис одатда бир қизни бир йигит севади. Бордию қиз ёки йигит ҳар томонлама мукаммал бўлса, уларни бир эмас, бир неча инсон севиб қолишлари табиий. Турган гап, ҳар ким ўз севгилисига етишиш учун курашади, азоб чекади. Шу сабабли асарларда ҳам, ҳаётда ҳам кўпроқ "учлик муаммоси" пайдо бўлади. (Буни асло Бермуд учбурчагига қиёслаб бўлмайди, зеро у фақат ҳалокат тимсолидир.) Одатда бу муаммога кўпроқ қизлар дуч келадилар.

Айрим филмларни (хоҳ ўзимизники, хоҳ Ҳиндистонники бўлсин) кузатадиган бўлсангиз, ўша "учинчи" шахс аксарият ҳолларда салбий қиёфада гавдалантирилади. У доимо "ортиқча" ўрнини эгаллайди.

Аслида ҳам шундайми? Наҳотки, қиз севмайдиган ўша иккинчи йигит "хира пашша"ликдан бошқасига арзимаса?

Яна "Ромео ва Жулетта"-га қайтамиз. Бу ерда ҳам ўша учлик муаммоси: Ромео — Жулетта — Парис. Айтинг-чи, Жулеттага даъвогарлик қилган Париснинг қаери кам? У ҳам гўзал, ўқимишли, зодагон оила фарзанди. Балки унинг айби "Монтекки" эмаслигидадир? Йўқ. Жулетта фақат Ромеони севади (танлаш ҳуқуқи!). Соф муҳаббат эса ҳеч қандай келишувчанликни қабул қилмайди. Бироқ ўқувчи ёки томошабин наздида Париснинг обрўсига путур етмайди, билъакс у алоҳида эътиборга сазовор бўлади.

Шунингдек, машҳур ҳинд кино юлдузи Раж Капурнинг "Сангам" филмини олиб кўрайлик. Мен бу филмни XX асрда севги тўғрисида яратилган энг буюк филмлар қаторига қўшган бўлардим. Бу ерда ҳам ўша муаммо: Сундур — Радха — Гопал. Айтинг-чи, муҳаббат бобида омади чопмаган Гопални севмай бўладими? Унинг Сундурдан қаери кам?

Энди эса корейс киноси, аниқроғи, "Қиш сонатаси" сериалига қайтсак. Жун Санг — Ю Жин — Сан Хёк учлиги. Ҳар бир образ бой маънавий, ахлоқий қиёфага эга. Улар бир-бирини бойитса-бойитадики, асло "учинчи — ортиқча" шахс эмас.

Қаҳрамонлар сериал давомида ўта мураккаб ҳолатга тушмасинлар, барибир бир-бирини тушунишга, ҳиссиётларини ҳурмат қилишга ҳаракат қиладилар. Биргина мисол: Ю Жинни жонидан ортиқ севган Сан Хёкнинг Жун Санг олдида тиз чўкиб, ёлбориши саҳнаси. Бир қарашда ўзини ҳурмат қиладиган эркак учун бу қадар "паст" кетиш — ғурур, қадрнинг поймол бўлишидан бошқа гап эмасдек туюлади. Лекин соф муҳаббат йўлида ўз ғуруридан кўра севгилиси манфаатини устун қўйган шахс учун бундай қадам олижаноблик белгиси эмасми?!

Менга жуда таъсир қилган мазкур саҳна борасида бир танишим билан суҳбатлашиб қолдим. "Борди-ю, шундай ҳолатга тушиб қолсанг, нима қилган бўлардинг?" деб сўрадим. У эса бир сесканиб тушди. "Нима бало, ўзбекчиликдан йироқлашиб кетганимсиз? Ғурур масаласи нима бўлади? Бордию мен севган қизга кимдир ўралашиб юрганини билсам борми, дастлаб "дадиллик учун икки юзта"-ни отиб, кейин ўша ғаламиснинг дабдаласини чиқарган бўлардим", дея жавоб қайтарди.

Берган саволимдан пушаймон бўлдим. Бироқ мен кутмаган бу жавоб нима учун корейс киносига қизиқиб қолаётганимга бироз ойдинлик киритгандай бўлди.

Буюк мутафаккир Конфуцийдан шогирдлари "Сизни нима кўпроқ ранжитади?" деб сўрашибди. Устоз эса "кўнглим одамларнинг мени тушунмаслигидан эмас, мен уларни тушунолмаслигимдан кўпроқ ранжийди", дея жавоб қайтарган экан.

Ростини айтсам, экранларда (интернет-кафелар ҳам бундан мустасно эмас) саёз, олди-қочди филмлар кўпайиб кетаётгани ва уларнинг мухлислари янада ортиб бораётганининг сабабини сира тушунолмайман, гарчи талаб таклифни келтириб чиқарса-да.

Шунингдек, ўша айрим "мухлислар"нинг жамоат транспортларида худди чойхонада ўтиргандек бақир-чақир қилиб гапиришлари, тиғиз пайтларида кексаларни кўриб ўтирган жойларида "ухлаб" қолишларига изоҳ тополмайман. Оғзида сақични пақиллатиб, киндигини очиб юрадиган айрим ўзбек қизларини кўриб қолсам, беихтиёр Кумуш қабри устида фарёд қилган Отабек ёдимга тушади ва "наҳотки бу фарёд рамзий маънога эга бўлса?" деган ваҳима вужудимни чулғайди. Бундай пайтлар хаёлан Ин Сога қайтаман. Унинг маъсум чеҳраси, иболи сўзлари титроқ қалбимни юпантираётгандай бўлади. Қизиқ, ўзбек йигити дардига корейс қизи малҳам бўлаётган бўлса.

Наҳотки, пайтлар келиб ўша "мухлислар"га Феллини — Феррари, Тарковский — Смирнов, Курасава — Караоки, Висконти — Виски эмаслигини тушунтиришга тўғри келса?!

Ҳолбуки ул зотлар аста-секин "динозаврлар"га айланиб бораётган экан, мен ўзимни "Homo sapiens" эмас — Питекантроп дея атагим келади.

Шу ўринда кимдир нега ҳадеб ўзгаларни пеш қиласиз, бизларга "андоза" қилиб кўрсатасиз, дея эътироз билдириши мумкин.

Гап шундаки, ўша "ўзга" корейс киносидаги кўпгина деталлар ҳам уларники эмас — "ўзгалар"ники. Филмлар кўркига кўрк қўшган АББА, Френсис Гойя, Мишел Легран ва мен билмаган қатор композиторлар корейс миллатига мансуб эмас — улар умуммиллийдир.

Бундан 30-40 йиллар олдин дунёнинг энг ночор давлатларидан бири саналган Корея бугунги кунга келиб пешқадамлардан бирига айлана олди. Бироқ цивилизациянинг ёмон унсурлари уларни ҳам четлаб ўтмаган. Лекин моддий бойликдан кўпроқ маънавий зарар кўраётган Ғарбга нисбатан улар ўзларида маънавий Шарқни сақлаб қола олдилар.

Ноумид — шайтон, дейдилар.

Аминманки, орамизда соф муҳаббатни асраб-авайлайдиган, миллийлик ва дунёвийликни теран англайдиган "қаҳрамонлар" сон-саноқсиз. Фақат уларни экранда жонлантирадиган ҳақиқий фидойилар кўпайса бўлди.

Йўқса бора-бора "оқ-қора" филмларни кўраверib, маънавий далтоникларга айланиб қолиш ҳеч гап эмас.

Улуғбек ДОЛИЕВ

«ОНА ЗАМИНИМСАН, АЪЛО АРШИМСАН»

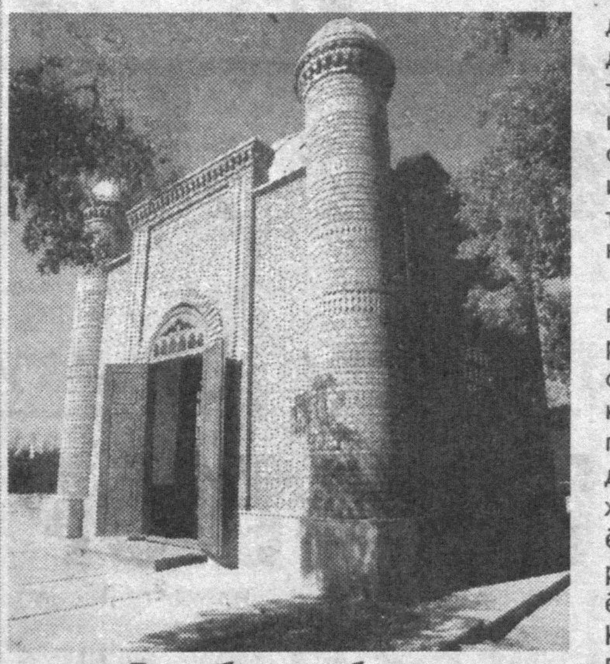

Боши биринчи бетда.

Вилоят театрлари эса бу санага бағишлаб янги санъат асарлари яратмоқдалар. Профессионал ва бадиий ҳаваскорлик жамоалари, бахши шоирлар тўй тантаналарида ўзларининг бетакрор куй-қўшиқ ва термалари билан иштирок этиш учун ижодий изланишу беллашувни авж олдирмоқдалар.

Сайидо Насафий номидаги вилоят кутубхонасида Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими ташаббуси билан Қарши шаҳрининг 2700 йиллигига бағишлаб ўтказилган давра суҳбатида шу ҳақда атрофлича сўз юритилди.

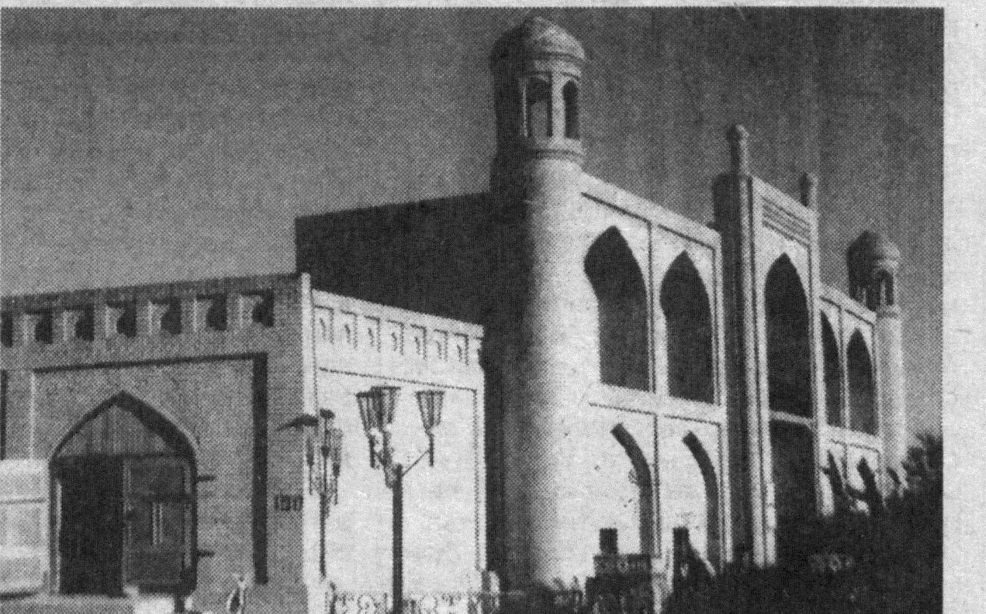

Давра суҳбатини бошқарган бўлим раҳбари, шоир Исмоил Тўхтамишев кўҳна Насафнинг қутлуғ тўйи вилоят ижодкорлари учун ҳам илҳомбахш мавзу бўлиб қолганлигини таъкидлади. Шу санага бағишлаб шоир «Еркўрғон» деб номланган достонини ёзиб тугатди. Шунингдек, бошқа адиблар ҳам юртимиз тарихи, маданий обидалари ҳақида ҳикоя қилувчи кўплаб асарларини ўқувчилар ҳукмига ҳавола этадилар. Таниқли шоир Сувон Соқий ўз сўзида Самар Нуровнинг ўтган йили босмадан чиққан «Қора тонг» романининг Қарши шаҳрининг 130 йил аввалги қора кунларини ҳужжатлар воситасида ёритган йирик бадиий тарих сифатидаги аҳамиятини таъкидлади. Адабиётшунос олим Поён Равшановнинг «Қашқадарё тарихи» асари эса нафақат бир вилоят, айни чоғда бутун Ўзбекистоннинг давлатчилик тарихини ўрганишда бой манба эканлигига эътибор қаратди. Суҳбат иштирокчилари нисбатан кам тиражларда босилган бу асарларнинг компютер нусхаларини яратиб, ундан фойдаланувчилар сафини кенгайтириш, имкон туғилганда эса бу асарларни қайта нашр қилиш билан боғлиқ таклифларни илгари сурдилар.

«Олтин мерос» халқаро хайрия жамғармаси вилоят бўлими бошлиғи Шарофат Ашурова олис Америкада Насафийлар тарихини ўрганиш юзасидан катта тадқиқот ишлари олиб борилаётганини, шунингдек, жамғарма томонидан кўҳна Насафнинг узоқ ўтмиши ҳақида бой маълумот берувчи тарихий ёдгорликларга доир «Қадимий ва навқирон Насаф» номли китоб нашрга тайёрланаётганлиги ҳақида ахборот берди. Қарши иқтисодиёт коллежи директори Руйиддин Раҳимов қадим-қадимдан дегрезлик, заргарлик сингари кўплаб ҳунармандчилик соҳалари шаҳарда анъанавий тарзда ривожланиб келгани ва юртимиз маданий тамаддунида, айниқса, муҳим аҳамият касб этганига эътиборни қаратди. Маданият ва спорт ишлари бошқармаси бошлиғи ўринбосари Нарзулла Абдуллаев катта тўйнинг театрлаштирилган томошасини вилоятнинг ўзига хос маданий муҳитига хос тарзда миллий дастурлар билан бойитиш юзасидан амалга оширилаётган изланишлар хусусида сўзлади. Вилоят «Ҳунарманд» уюшмаси раиси, Ўзбекистон халқ устаси Баҳодир Ниёзов аждодларимизнинг бой анъаналарини давом эттираётган халқ усталари ўзларининг кулолчилик, зардўзлик, кандакорликка доир нафис буюмлари, шунингдек, шаҳар рамзи туширилган буюмлар савдосини ташкил этишга қўшаётган ҳиссалари ҳақида сўз юритди.

Шунингдек, суҳбатда иштирок этган «Насаф» нашриёти директори Т.Тиллаев, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби С.Салимов, Насафийлар уюшмаси бошлиғи Ш.Шаропов, Шаҳрисабздаги Амир Темур музейи директори Набижон Хушвақтов, ёзувчи М.Очил, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси бош муҳаррири ўринбосари М.Абдуллаев ЮНЕСКО кўламида ўтказилаётган кўҳна Насафнинг 2700 йиллик тўйи мустақиллигимиз шарофати билан ўз миллий қадриятларини эъзозлаётган, ўзлигини англаётган халқимизнинг улуғ тўйларидан бири бўлиб қолишини таъкидлаб, ҳар бир ижодкор уни муносиб кутиб олишга ўз ҳиссасини қўшади, деб ишонч билдирдилар.

М.ОЧИЛ,
М.ЭШМУРОДОВ

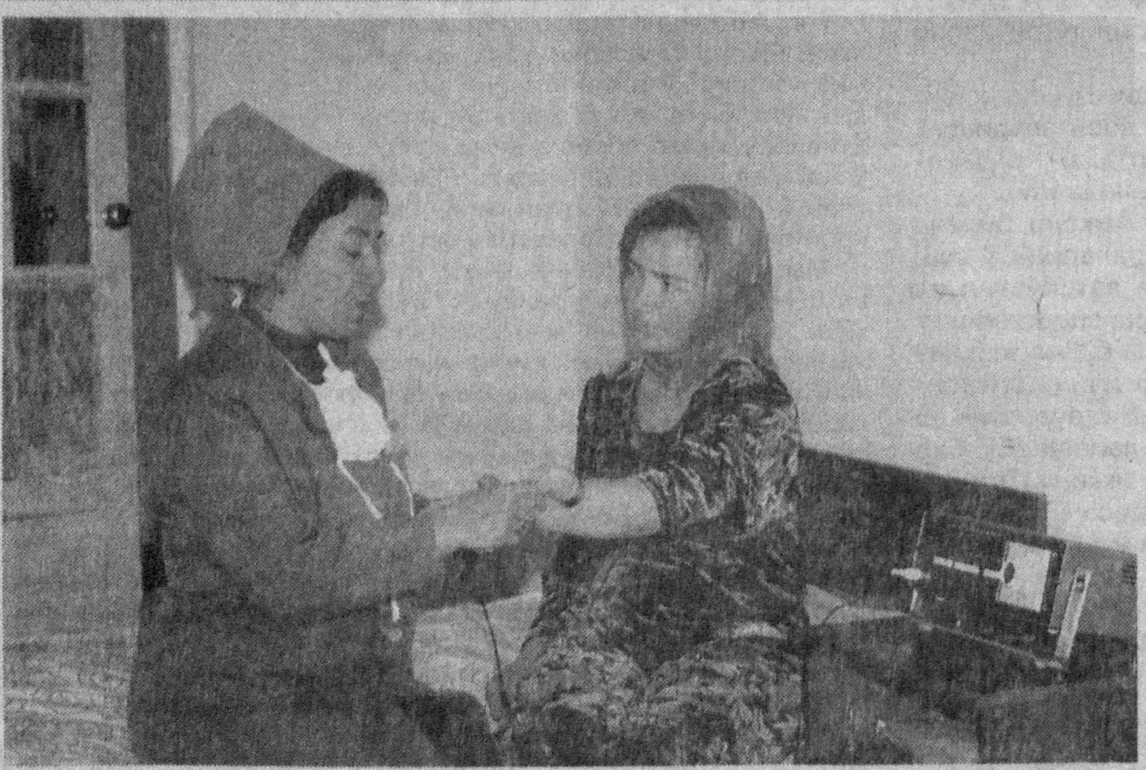

САЛОМАТЛИК — ТУМАН БОЙЛИК

Тошкент туманидаги Г.Умаров номидаги ширкат хўжалигида саломатлик маркази ташкил қилинди. Яна қанақаси денг, оддий медпункт, ҳатто даволаниш комплекси эмас, балки касалликларнинг олдини олиш тадбирларини ҳам қамраган ҳақиқий марказ.

Мана, икки қаватли кенг ва ёруғ бино — врачлар кабинети, физиотерапия, тренажёр зали, стол тенниси майдончаси, ҳордиқ чиқариш хоналари ва бошқа қулайликларга эга бўлган марказ қизғин фаолият кўрсата бошлади. Кунига 150 кишига хизмат кўрсата оладиган даволаниш-спорт-соғломлаштириш маркази энг замонавий ускуналар билан таъминланган.

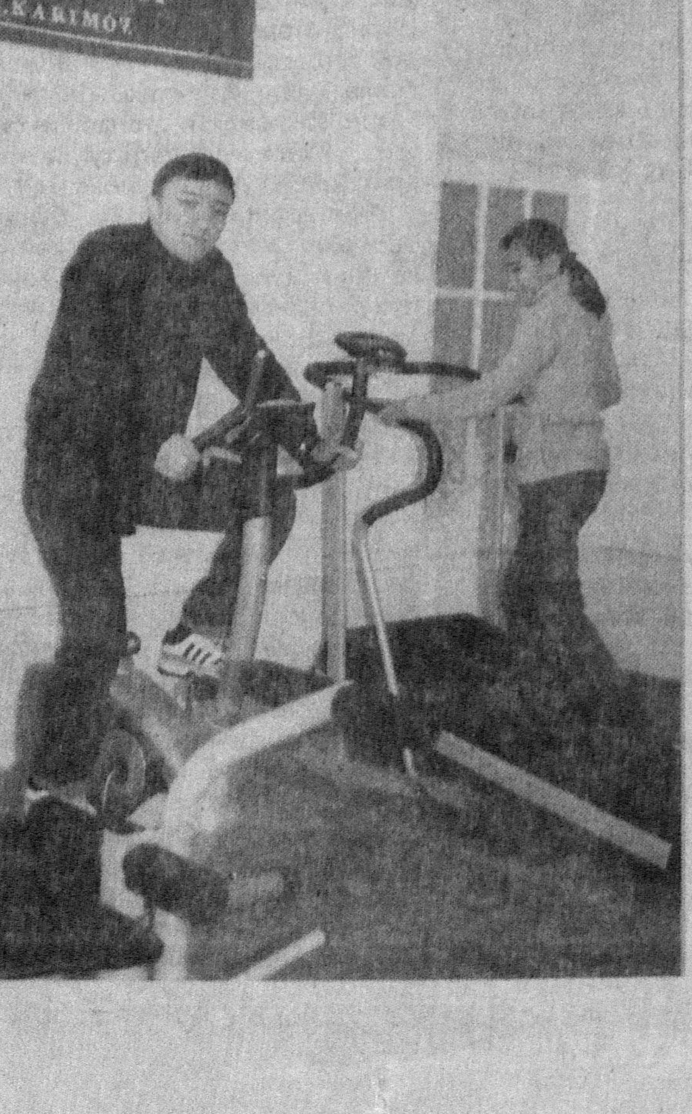

СУРАТЛАРДА: ҳамшира Дилфуза Ҳайдарова беморга ташхис қўймоқда; марказнинг тренажёр залида.

Еркабой БОТИРОВ
суратлари.

Кундалик дафтардаги ёзувлар

Шароф УСНАТДИНОВ,
қорақалпоқ адиби

ЙИҚИЛМАЙДИГАН ОДАМ

«Вақт увол-савобни билмайди», дейишади. Ростдан ҳам, ҳар қанча уринманг, бу борада вақт — ҳокими мутлақ, унга таъсир ўтказиб бўлмайди. У кун ва туннинг, ой ва йилнинг кетма-кетлигини бузмасдан ўтаверади. Туғилган пайтингда онаизоринг айтган алладан бошлаб, умр охиригача бўлган вақт ичида қанчадан-қанча сўзларни эшитасан. Бироқ ҳозирча шу сўзларни санаб-ҳисоблаб, шу сўзларнинг салмоғини ўлчаб чиқарадиган машина ўйлаб топилган эмас.

Шукрки, ўшандай сўзларнинг энг афзаллари сайланиб, чархланиб тилдан тилга ўтади, нақл-мақолларга, ибратли ҳикоятларга айланади, қанотли сўзларга, ҳикматларга, афоризмларга эврилиб, тил хазинангизда мангу қолади. Мен ҳам оддий бир қаламкаш сифатида, кўп йиллардан бери эл орасида, давраларда айтилиб келаётган ана шундай сўзларни ёндафтаримга ёзиб келаман. Шундан баъзиларини бугун ўқувчилар қавмига етказиш ниятидаман. Сабаби, турмуш тажрибалари туфайли дунёга келган ибратли ҳикоятларни, ибораларни, оталар сўзини, учирма (ҳозиржавоблик ила айтилган) гапларни тил хазинасига қайтариб, маънавий бойлигимизга айлантириш савобдан холи эмас.

* * *

Англиялик улуғ шоир Оливер Голдсмит: «Улкан обрў-эътибор ҳар қачон оёғи чалишиб йиқилмайдиган одамни эмас, балки йиқилса ҳам ҳар гал оёққа туриб оладиганларни кутади», деган экан. Халқимизнинг «Ҳар нарсанинг охирини берсин», деган ҳикмати менга юқоридаги сўзларнинг давомидай бўлиб эшитилади.

* * *

Ёши анчага бориб қолган мўйсафид одам шаҳарлик танишига шундай деб, койиб турганини эшитдим:

— Аллоҳ таоло сенга зиёд ақл-хуш, шунга яраша мол-давлат бериб қўйибди. Имкониятларинг ҳам бор. Қишлоқдаги қариндошларингдан хабар ол. Яқинда бир маърака баҳонасида бориб эдим, кўрдимки, улар сен бориб хабар оладиган аҳволга тушиб қолишибди...

Шунда мен халқ қўшиғидаги қуйидаги сатрларни эсладим:

Ортги айилнинг ботганин
Эгаси билмас, от билар.
Оғайиннинг озганин
Оғайин билмас, ёт билар...

* * *

Авваллари, ҳозирги Конликўл тумани ҳудудидаги бир одамга ишонч билдирилиб, масъул бир лавозимга қўймоқчи бўлсалар, «бу ўзи Бобожон қўтирнинг рўйхатида бор одамми?» деб сўралар экан. Эшитишимизча, Бобожон қўтир деганлари урушдан сўнгги йилларда элда кенг танилган, бировни синаб кўришга жуда уста катхудо одамлардан экан. Ҳурматли оқсоқоллардан Алламжар оға Кўчқоров бир гал бу одам ҳақида қуйидаги қизиқ воқеани айтиб берган эди.

Бобожон қўтир қартайиб, нафақада юрган кунларнинг бирида элда обрўли бир одамнинг тўйига айтиб кетишади. Айтилган жойга бориш керак, аксига олиб Бобожон оға миниб боришга от тополмайдию, овулдаги қариялар билан эшак миниб тўйга келади. Тўй катхудолари эшак минган қарияларга унча эътибор қилмайди-да, улардан кейинроқ келган отлиқларни бир уйга олиб, қўноқ ошини бериб юборади.

Шунда Бобожон бир чеккада туриб, тўйда хизмат қилиб юрган йигитларнинг биридан:

— Болам, сен тўйнинг қайси бурчагидансан? — деб сўрабди.

— Тўйнинг бурчаги бўлишини биринчи эшитишим, тавба, шу ерда хизматдаман, — дейди йигит.

— Катхудолар қайда?

— Катхудолар сал-пал оғиз иситиб олайлик деб, манови уйга кириб кетишган эди.

— Ундай бўлса, ўша уйга киргин-да, ўтирганларнинг бирортасига «Бобожон қўтир келиб турибди», деб шипшитиб қўй, болам.

Йигит ичкари кириб, шу гапни етказган экан, уйдагиларнинг бари югуриб сиртга чиқишади.

— Бобожон оға, қачон келдингиз?

— Кечирасиз, оға, бехабар қолибмиз!

— Келганимизга анча вақт бўлди, — дейди оға. — Устимиздан икки гуруҳ отлиқлар ҳам ўтиб кетишди...

— Кечиринг, оға, ёшлар танимабди, нодонлик, оға, нодонлик...

— Сизлар ҳеч қисинманг, йигитлар, ҳамма гап манави эшакда, — дебди Бобожон оға миниб келган жониворни кўрсатиб. — Шу манглайи қора жониворнинг обрўйи йўқ...

Тўй катхудолари эшакда келган қўноқларни ичкарига олишиб, иссиқ уйнинг тўридан жой беришади, ҳурмат-иззат қилишади. Бобожон оға қайтар маҳали бояги йигитни чақириб олиб, шундай дейди:

— Болам, билмасанг билиб ол, тўйнинг учта бурчаги бўлади: биринчиси — тўй катхудолари. Иккинчи бурчаги — тўйда хизмат қилиб юрганлар. Учинчи бурчаги — қора оломон, келади, кетади. Биринчи бурчакдагилар тўйни бошқаради. Иккинчи бурчакдагилар — катхудоларнинг айтганларини бажаради. Учинчи бурчакдаги — келди-кетди меҳмонлар, берган ошингни ейди, кетади. Болам, бояги тушунмовчиликларда сенинг айбинг йўқ эди, ҳамма айб, мана, бизнинг ўзимизда, ёши улуғларда. Ёши улуғ одам ўзидан кейингиларга шуларнинг барини тушунтириб, айтиб ўтиши керак. Сен ўзинг катхудоликка етишиб қолган йигит экансан, кел, қўлингни кўтар, шу кундан бошлаб катхудоликка кўтарилганинг бўлсин. Қани, илоҳо овмин, — деб Бобожон оға фотиҳа берган экан.

* * *

Шу Конликўл туманида Ёқур қори деган катта уламо бир одам бор эди. Ўзи жудаям хушсурат, мулойим, ўта маданиятли одам эди. Бизларга жезда (почча) бўлганлиги учун яхши борди-келди қилардик. Жойи жаннатда бўлгур, Ёқуб бобо анча ёшларга чиқиб, 80-йиллари дунёдан ўтди. У киши маърака-даврага келиб қолса, халқ ёпирилиб бориб қўлини оларди.

Кунларнинг бирида овулда «Ёқуб қорининг сигирини ўғирлаб кетишибди» деган гап тарқалади. Бу гапни эшитиб азият чекмаган одам қолмайди. Овул катхудолари қори бобонинг уйига кириб кўнгил айтадилар.

— Тақсир, шундай бир нохуш гапни эшитиб, ҳаммамиз қисиниб қолдик. Сизни сутсиз, ёғсиз қолдирмаймиз, — дейишади.

— Чироқларим, мен сигиримни қайғуриб ўтирганим йўқ, адашиб ёмон йўлга кириб қолган ўғри бечорани қайғуряпман, ўғирлаган мусулмоннинг ҳоли қийинлашмаса эди...

Ёқуб қорининг бу гапи шу лаҳзадаёқ овулга тарқалди.

Эртаси куни қори бобо ташқарига чиқса... сигири боғловда турган экан!

* * *

«Дунёда энг одил улашилган нарса — ақл. Ҳеч ким ақлим оз деб нолимайди», деган экан Суқрот.

Шундай. Баъзан соз тупроқ билан носоз тупроқнинг фарқини билмайдиган амалдор йигитча бободеҳқон одамга бир соатлаб ваъз ўқиётганини кўриб, деҳқонга раҳмим келиб кетади.

* * *

Эл катхудоларидан бири Қаниёз оға ҳар гал кўпроқ гапириб қўйганини сезиб қолса, шундай деб қўшиб қўяр экан:

— Эҳ, иниларим, одам қартайганда уч касалга йўлиқар экан, шунинг бири — мақтаниб гапириш. Иккинчиси — қўшиб гапириш, учинчиси — хато гапириш. Энг ёмони — биридан иккинчисига ўтганини билмай қолганинг...

* * *

Воқеа. Буни шоир Улмамет Хўжаназаров айтиб берган эди.

Кегейли томонларда бир одамнинг ўғли қўшни овулдаги уйнинг қизи билан гаплашиб юрган экан, уйидагиларни қизнинг ота-онаси олдига совчиликка юборади.

Икки томондан ҳам одам йиғилади. Қўноқ оши еб бўлинади. Бир пайт қуда тушаётган одам қиз томонга қарата:

— Биз ўғлимизга сўраб келган қиз бўлажак қудамизнинг нечанчи қизи экан? — деб сўрайди.

— Оқсоқолнинг бешинчи қизи, — дейди қиз тарафдагилар.

— Ие, унақа бўлса бизга тўғри келмас экан...

— Нима учун?

— Келин олсанг учинчисидан нарига ўтма, деган гап бор.

— Бўлмасам, оға, бўлажак куёв бола нечанчи фарзандингиз бўлади?

— Еттинчи фарзандим.

— Вой-бўй, оғам-ов, — дейди келин томондан биров. — Еттинчи фарзандга қиз айттириб нима қиласиз, ундай боланинг одам бўлиши қийин.

Сўз деган нарсада чек-чегара бўладими? Айниқса, номус борасида гап кетар экан, одам қандай сўзларни топиб айтмайди, дейсиз?!

ЧОРШАМЪ

МУҲАББАТ ҲАҚИДА ЎЙЛАШНИ СОҒИНДИМ

Сокин яшаш не керак, ёнгин, куйгин, эй юрак,
Чоршамъ ўхшар чор шамъга учқун аланга олса.

Кўп уринма, барибир дардимни билмайсан
табиб,
Билганинг бирла бу дардга чора қилмайсан
табиб.

Сен вужудимни ҳаёт унсурлари деб
бўйлама,
Ҳасби-ҳолинг етмаса ҳозиқ бўлмайсан
табиб.

Ишқу оташдан бўлак тан ичра ҳеч
нуқсони йўқ,
Туймасанг бу ишқни сен оташга тўлмайсан
табиб.

Марҳаминг кор этмагач ўтсанг-чи бемор
баҳридан,
Дардими олсанг агар дармонга келмайсан
табиб.

Наштаринг санч бу жароҳат берди жонимга
азоб,
Ҳеч қутилмасман бу жонни токи тилмайсан
табиб.

Бахтиёрлик сенга бўлсин, қўй мени
ўз ҳолима,
Чунки, сен парвонадек шамъ узра ўлмайсан
табиб.

Руҳ учиб кетган азиз осмонларимга
чорласам,
Телба бўлганми дея Чоршамъга кулмайсан
табиб.

* * *

Ўт кетади оламга учқун аланга олса,
Дунё тўлар ноламга учқун аланга олса.

Вужудимни жизиллаб куйдиради бир туйғу,
Ёз деб йиғлар қаламга учқун аланга олса.

Телба каби тентираб кўча-кўйга кетарман,
Сиғмасман тор кулбамга учқун аланга олса.

Қайдан келар бу оташ билолмайин кўнглим ғаш,
Дардим кўчар жоламга учқун аланга олса.

Оёқларим қўймайин тортиб кетар ёр томон,
Ёрил дея санамга учқун аланга олса.

Ўша учқун ишқ эрур, самандар бир қуш эрур,
Макон қурар гулханга учқун аланга олса.

* * *

Ҳар босган изингга имкон ғанимат,
Кўролган кўзингга жаҳон ғанимат.

Хуш ҳаво боғларда елиб-югургил,
Неъматлар тутгувчи боғбон ғанимат.

Кўнгилни яхши кўр, кўнгил бир олам,
Бу оламда еру инсон ғанимат.

Дўсту ёр бағрида ўтказ умрни,
Инсонга ҳамиша инсон ғанимат.

Илму ҳунар ила ижод элига
Ҳар кеча, ҳар кундуз урфон ғанимат.

Оқибат ахтариб чиқсанг доимо
Султону гадога иймон ғанимат.

Чоршамъ, ишқ йўлидан қолмагил асло,
Йўлингга кўз тиккан жонон ғанимат.

* * *

Муҳаббат ҳақида ўйлашни соғиндим
Эзиб қўйди чоғи бу кекса турмуш.
Хаёл олиб кетса узоқ-узоққа
Нурга тўлармиди дейман бу оғуш.

Муҳаббат ҳақида сўйлашни соғиндим
Жонга тегиб кетди бу икир-чикир.
Эҳтиросга берилганда эҳтимол
Бироз ўзгарарми эди тафаккур.

Муҳаббат ҳақида куйлашни соғиндим
Туйғулар тош каби тўкилиб бағримдан,
Ўша бевафонинг кўксига кўчса
Зора тушармидим бироз ҳаддимдан.

Муҳаббат ҳақида...

* * *

Қарашларим ёқмайди сенга
Хушламайсан кулгуларимни.
Севаман деб айтганим билан
Тан олмайсан туйғуларимни.

Бўйин сунмай яшайсан ҳануз
Кўнгил деган ҳоқон ҳукмига.
У бир куни сени жазолаб
Қолдиради аччиқ кулкига.

Шунда балки қалбинг ёришар
Муҳаббатга эгарсан бўйин.
О, юрагим, дунё тўлишиб
Кеттандайин бўларди кейин.

* * *

Дунё кенга кенг-у, торларга тордир,
Бир дилда баҳодир, бир дилда қордир.
Ҳар кимнинг ўз борар манзили бордир,
"Сенинг йўлинг бошқа, менинг йўлим бошқа".

Икки елкамизда икки фаришта,
Савобу гуноҳни айлар саришта.
Иймон кафолатдур ҳар бир юмушда:
"Сенинг йўлинг бошқа, менинг йўлим бошқа".

Биримиз оқилмиз, биримиз ғофил,
Биримиз шаҳидмиз, биримиз қотил.
Тенг келмас ҳеч замон одил ва ботил:
"Сенинг йўлинг бошқа, менинг йўлим бошқа".

Инсон синоати нафсу кибрда,
Нодон жабрдадур, доно сабрда.
Ёнма-ён ётсак ҳам ҳатто қабрда
"Сенинг йўлинг бошқа, менинг йўлим бошқа".

Қиёмат онига бир кун етармиз,
Ё руҳни шоду ё ношод этармиз.
Жаннату дўзахда айро кетармиз:
"Сенинг йўлинг бошқа, менинг йўлим бошқа".

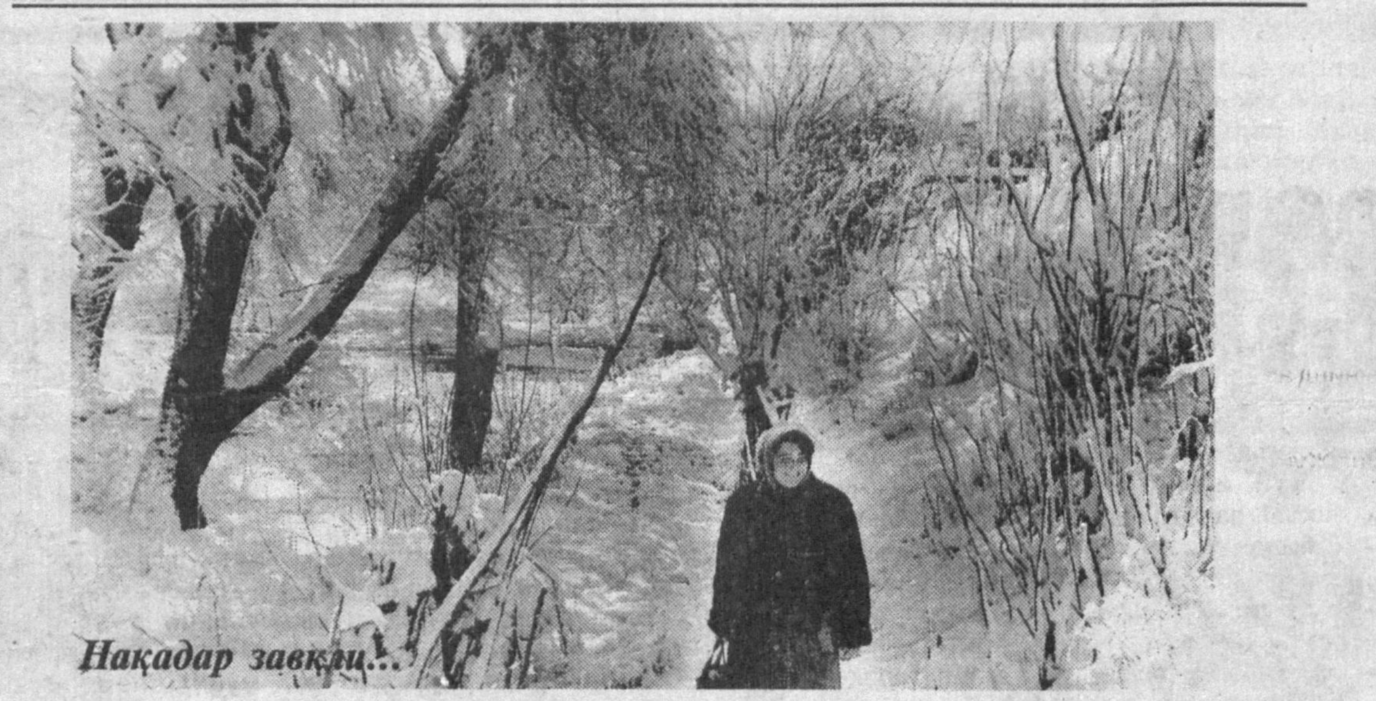

Нақадар завқли...

Яхшилар ёди

ОЛМОС

АЙНИЙ ДОМЛАНИНГ НИШОЛДАСИ

Болалик экан, нечанчи йиллиги аниқ эсимда йўқ. Тўққиз-ўн ёшларда бўлсам керак. Ҳовлимизда икки қаватли уй, ёзги ошхона, кўмирхона бор эди, холос.

Эрта баҳор, ҳайит арафаси эди, шекилли. Уйимизда азиз одамлар келадигандек тантанавор, катта тайёргарлик қилинарди. Ҳаммаёқ саранжом-саришта.

Меҳмонхонада мен билган Мунирахон домла. Собир амаки яна ёшроқ шоирлар меҳмонларни кутишарди. Садриддин Айний, Раҳим Жалил, Мирзо Турсунзода, Жалол Икромий деб бир-бирларига гапиришаётганини эшитиб қолдим.

Интиқ бўлиб кутилган меҳмонлар келишди. Ҳовлимиз гавжум бўлиб кетди. Мен бир чеккада аям айтганларидек, «ҳеч кимга савол билан халал бермай» узоқдан кузатиб турардим.

Меҳмонлар аввал уйимизнинг иккинчи қаватидаги меҳмонхонада аям ва ошпазимиз Охун амакининг уйғурча қуюқ-суюқ таомлари билан обдон сийландилар. Дам тожикча, дам ўзбекча суҳбат қизигандан қизиди. Сўнг меҳмонлар ҳукумат юборган машинада шаҳар айлангани кетишди.

Садриддин Айний домла: «Мен дам оламан, Тошкент ўзимнинг шаҳрим, кўрмаганлар кўрсин», деб уйда қолдилар.

Аям дадамнинг ижодхоналаридаги диванга атлас кўрпачалар, парқу ёстиқлар тўшаб, жой қилдилар.

Шундан сўнг Охун амаки билан кечки овқатга уннашди.

Садриддин Айний домла узоқ ётолмас эканлармикин ёки бошқа сабабми, ҳовлига тушдилар.

Мен аямнинг олдиларига бориб:

— Домла турдилар, — дедим.

— Тепага чиқиб у кишига халал бермадингми?

— Йўқ, кабинет эшигидан қарасам уйғоқ эканлар, отимни сўрадилар, айтдим.

— Уйғотиб юборибсан-да, — дедилар афсус овозда.

— Отларини айтма, айб бўлади, бува дегин, деб қўшиб қўйдилар.

— Домла, қизимиз шўх, узр уйғотиб юбордими, — дея сўроқладилар.

— Йўқ келин, ҳаммаси бадастур, дам олдим, мен бирор иш қилай... — дедилар.

Аям хижолат бўлиб:

— Қанча иш бўлса ўзимиздан қолмайди, ёрдамчиларимиз бор, — дедилар.

— Бачаларга бир нишолло қилиб берай.

— Овора бўлманг, егингиз келса бозор яқин, ҳозироқ келтиришади.

— Йўқ келин, набираларимга ўзим нишолло қилиб бераман.

— Домла, булар нишолдани ҳар куни ейишади, — дедилар аям янада хижолат тортиб.

— Мен тайёрлаган нишолло неча кун бузулмайди, бунақасини емагансизлар, — дедилар домла ҳам бўш келмай.

— Қайнаган сув, шакар, 5-6 та тухум топиладими?

— Вой, домла, топишга топиладию, сиз чарчайсиз-да...

— Йўқ, ҳавасга, бачалар ширинлик есин деяпман.

Аям ҳозирги уй-музей ҳовлисидаги сўрига янгидан яна кўрпачалар олиб чиқиб жой қилдилар. Домлани шу жойга таклиф қилиб, атрофларига ёстиқ, болишлар қўйдилар. Олдиларига тахти бузилмаган оқ дастурхон ёзиб, айтган нарсаларини бир-бир келтира бошладилар. Мен ҳам аямга ёрдамлашиб, нишолда қиладиган мис қозонни, ичидаги чила чўпни ювиб, артиб домланинг олдиларига қўйдим.

Домла менинг чаққонлигимни мақтадилар. Аям ошхонада қиём тайёрлагунча у киши палтодан калта, костюмдан узун, катта ёшдагилар киядиган уст кийимлари (отини билмайман) чўнтагидан оқ қоғозга ўралган, дарахт илдизига ўхшаган нарсани олиб, паккича билан паррак-паррак қилиб майдаладилар.

Аям чой келтирганларида ундан бир қисмини бериб:

— Келин, бир коса сувда қайнатиб, тиндириб қўйинг — дедилар. Бутун вужудим кўзга айланган, бу ишларни диққат билан кузатардим.

— Бу илдизми?

— Ҳа, доривор илдиз.

— Оти нима?

— Қизим-э, қизиқувчан экансиз-ку. Бу илдизни етмак дейди, унинг кўпирувчан хусусияти бор, бусиз нишолло қилиб бўлмайди.

Қиёмни пишириб, етмак (ҳалиги илдиз)ни қайнатиб тиндириб, тухум оқини ажратиб, «тўкасан» деб менга ишонмай, аям ўзлари домланинг олдиларига келтириб қўйдилар.

Домла мис қозончага аввал тухум оқини, сўнг етмак эритмасини солиб, чила чўпда тез-тез айлантириб, кўпира бошлагач, секин, оз-оздан қиём қўйиб, яна кўпиртира бошладилар.

Мен бу «томоша»ни ва шундай бувам борлигини ўртоқларимга кўрсатгим, мақтангим келди. Югуриб бориб уларни айтиб келдим.

Ҳаммамиз домланинг атрофларини ўраб, чуғурлашиб, озгина масаллиқ кўпириб, қозонча тўлиб-тошай деётганини бир мўъжизадек кузатиб турардик.

Ниҳоят, оппоқ нишолда деярли тайёр бўлди.

Шунда аям узр сўрагандек:

— Домла, Сизни чарчатмадикми, бирор нарса керакмасми, — дедилар ўртоқларимга қараб, — вой сизлар ҳам шу ердамисизлар, домлани саволларингиз билан қийнамадингларми? — дея сўрадилар.

— Йўқ, биз томоша қилдик — дейишди улар чуғурлашиб.

— Келин, ванил борми? — деб сўрадилар домла.

Аям чопганича уйга кириб худди пўстли ловияга ўхшаган нарсани олиб келдилар. Мен бу нарсани аввал ҳам кўрганману лекин нимага кераклигини билиш учун сўрадим:

— Ванил ўзи нима?

— Африкада ўсадиган дарахтнинг меваси, қуритиб шоколад, конфет, варение (мураббо)ларга солинади. У хушбўйлигидан ташқари, кишининг руҳини енгиллаштиради, кўнглига қувонч бағишлайди, — дедилар. Кейин домла ўша меванинг қобиғини ёриб, ичидаги оппоқ ялтироқ упага ўхшаган порошокни тайёр нишолдага сепиб, чила чўп билан яна аралаштирдилар. Ҳаммаёқ хушбўй шоколад, конфет ва аямлар қиладиган пишириқлар ҳиди билан тўлди.

Айний бувам менга:

— Қизим, шунча тахтача топиб келинг, — дедилар кафтларининг ярмини кўрсатиб.

Дарҳол ошхонадаги мева соладиган яшикдан узун тахтача кўчириб келдим. Домла мени яна алқадилар.

Сўнг қор курайдиган куракчага ўхшаган кичкина-кичкина «қошиқча»лар ясаб бердилар. Кейин ўша куракчаларга нишолдадан қор курагандек солиб, бирма-бир бериб:

— Еб кўрингларчи, — дедилар.

— Нишолда қуюқлигидан куракчадан оқмас, жуда мазали эди. Ҳиди бутун ҳовлимизни тутиб кетганди.

Мен ва ўртоқларимнинг қувончи бир дунё эди. Маҳалламизда ҳали ҳеч кимнинг буваси нишолда қилиб, «қошиқча» ясаб, болаларга тарқатмаган эди-да.

Мен бувамни кўрмаган, бува қандай бўлар экан, дея кўп ўйлардим. Энди менинг ҳам шундай сахий бувам борлигидан мағрур эдим...

Аям меҳмонларга қайта дастурхон тузар эканлар, улар шаҳар айланиб қайтиб келишди.

Бувам тайёрлаган «нишолло»ни дастурхонга тортганларида эса ҳамма ҳайратда қолди.

Айний домла:

— Агар ёзувчилик касбим бўлмаганида, ҳолвапаз бўлсам керак эди, — дедилар.

Суҳбат роса қизиди шекилли, очиқ ойнадан кечгача кулгу, қаҳқаҳа, қийқириқ эшитилиб турди.

Мен бўлсам, бир қўлимда ширмой нон, бир қўлимда ёғоч куракчадаги нишолдани ялаб, меҳмонларнинг аскияларига тушунмасам-да, эшитишга ҳаракат қилардим.

Ҳозир ўйласам, шундай бир улуғ ёзувчи ёши улуғлигига ҳам қарамай, болаларни хурсанд қилай, деб шогирдининг уйида нишолда тайёрлаган экан. Одамийлик, камтарлик бундан ҳам ортиқ бўлиши мумкинми?

Йиллар ўтиб кетган бўлса-да, муборак рамазон ойлари, ҳайит арафаларида, тўйларда қилинадиган ўзбек ва тожик халқининг миллий таоми бўлмиш нишолдани есам, мурғак қалбимга муҳрланиб қолган ўша саодатли кунни эслайман. Айний домла тайёрлаган нишолданинг таъми ҳамон оғзимда.

Ойдин ҲОЖИЕВА

ОДИЛ БЎРОННИНГ БОҒИ

«Болалик байрамлари» бадиасидан

Одил Бўроннинг ҳовлиси жаннатнинг бир бўлаги, дейишади.

Ёзда биз бу ҳовли этагига туташган чорбоғда айланишаверамиз. Чорбоғ ўриксор бўлиб, бир ёнидан катта ариқдан узилиб чиққан қилдай ариқча йўрғалаб Одил Бўроннинг ҳовлисига кириб кетади.

Одил амакининг ҳовлиси уч пахса девор билан ўралган. Девор тепаси жинғиллар билан тўсилган. Пахса девор тагида сув кирадиган йўлак бор. У тандирнинг оғзидай келади. Сув йўли шох-шабба, чимлар билан тўсиб қўйилган. Сув «қулоғи» очилганда девор тагидаги йўлак ҳам очилади. Ундан бемалол ўн яшар бола кириб кетса бўлади. Ўриклар сарғайиб дарахтлар қушбозорига айланади. Қушлар дастидан сап-сариқ олтиндай бўлиб пишган ўрикларга қирон келади. Кундуз кунги иссиқда қушларнинг чағир-чуғури тиниб, уясига кириб кетади. Биз эса Одил амакининг пешинда дарахт тагида ёнбошлаб ухлаб қолишини кутамиз.

Бундай пайтда амакининг Оқтош кучуги ҳам салқингина жойни топиб, мазза қилиб мудрайди. Биз эса олма, олча, анжир, буваки, маска ва шакарангурга харидор бўлиб, пахса девор ортида фурсат пойлаймиз. Қўлимизда елинхалта, арқон. Аслида елинхалталарни Эргашой опанинг эчкиларидан ечиб олганмиз. Эргашой опанинг эчкиларини ўтлоқда навбатма-навбат эмиб оламиз. Эргашой опа индамайди. Кечқурун номозигарда қайтарканмиз, ҳаммамиз Эргашбибининг олдига чувиллаб кирамиз.

— Бибижон, эчкингизни эчкиэмарлар эмиб кетди, ўзиям бармоқдаккина экан, зўрға эчкининг эмчагидан тортиб олдик.

Эргашбиби гапимизга чиппа-чин ишонади. Қизини уришмайди. Елинхалталари роса кўп. Ана ўшалардан иккитаси бизга «дастёр» бўлади-да. Шундай қилиб, ариқчанинг суви боғланиши билан ишга тушиб кетамиз. Йўлакчадан тулкидай пилдираб Бобожон кириб кетади. Елинхалтанинг бир учига арқон боғланган. Халта мевага тўлса, арқонни силкитиб ишора беради. Биз уни тортиб оламиз. Мана, арқон илондай биланглаб, силтаниб кетди. Арқонни тортдик. Халта тўлиб, «ов»имиз «ассалом» деб чиқиб келади. Узум, олма, анжир ширага тўлиб, иштаҳамизни қўзғайди. Иккинчи халтани арқонга боғлаб, йўлакчадан астагина Бобожонга чўзамиз. Халтача тўлиб, мевалар хушбўй ис таратиб, жаннатдан чиқиб келаверади. Ёнимдаги Муборак, энди бўлди, шуёғиниям есак бўлар, деб қисталанг қилади. Лекин биз яна бир марта халтачани «саёҳат»га жўнатамиз. Бобожон олмани битта-битталаб теришга сабри етмай, дарахтни бир силкитган эди, дупур-дупур бўлиб оппоқ олмалар ҳаммаёқни тўлдириб юборди. Қип-қизил шафақдай гуллаб ётган, олди мевалари пилладеккина анор дарахти тагида ширин тушлар кўриб ухлаётган Оқтошвойнинг шундоққина бошига олмалар тушса борми?

Оқтошвой дунёни бузгудай бўлиб, думларини ходa қилиб, қулоқлари дикрайиб, «вовуллаб» берди. Ана энди, Бобожонвой нима қилишини билмай, югуриб сувйўлакка келди. Оқтош эса коптокдай икки думалаб, олма ўғрисига етиб олди. Бобожон елинхалтани унутиб қолдирди. Йўлакдан бошини чиқариб, нуқул, тортиб олинглар, дейди. Биз унинг икки қўлидан зўр бериб тортамиз. Нарёғдан эса Оқтошвой чаққон курашчидай унинг почасидан тутиб олган. Икки орада шовқиндан Одил амакиям уйғониб кетди. Бу орада бир амаллаб, Бобожон туйнукдан чиқди. Бундай қараб, кулгидан ичаги узилай деди: иштонининг бир почаси Оқтошвойнинг чангалида қолган, ўзи эса қўрққанидан дир-дир титрарди.

Шундай қилиб, мевага тўла елинхалтани кўтариб, иккиёғдан тўдабошини пана қилиб, қочиб қолдик. Ҳовуз бўйига келиб, «ов»имизни бўлишдик. Мен уйга югурдим. Бўғчадан битта иштон топиб олиб келдим. Ҳеч нарса бўлмагандай, олмаларни паққос тушириб, анжирнинг киндигидан томган ширага ботиб, узумдан этагимизга солиб, уйимизга қайтдик. Онам ямоқ-ясқоқ қилиб ўтирган эканлар. Бизга зеҳн солиб қарадилар. Бобожонни ранги учганини кўриб, нима бўлди, деб олдига келдилар. Кўйлаклари лойга чапланган, юзлари кир Бобожон оҳорланган оппоқ иштонда турганини кўрдилар.

— Бибинг айлансин, оёғинг қолиб, бошинг билан юрдингми? Қара, кўйлагингнинг кирини. Юзингни еттита ит яласа тўяди, — дедилар онам ярим койиш, ярим эркалаш билан. — Ковушчанг қани?

— Новача тўпорига ўйнашга борувдик. Новда ўтаётиб, ковушим ариққа тушиб, оқиб кетди, — деди Бобожон ёлғонни дўндириб.

Аслида эса унинг тугмачали, попукча тақилган ковушчалари Оқтошга «ўлжа» бўлиб, боғ ичида қолиб кетганди. Мен сир бой бермаслик учун индамадим. Онам узум қаердан келди, деб сўрадилар.

— Винозаводга узум олиб келган тошработликлар берди, — деди Бобожон.

— Одил Бўронни боғидаги ҳусайни узумдан тошработликлар ҳам эккан экан-да, — дедилар онам кулимсираб.

Сир очилди. Онам жимгина эшитиб, иккинчи бундай номаъқул ишни қилманглар, дедилар.

Ўша куни онам бир тандир патир ёпдилар. Қайнатма шўрва қилдилар. Деворимизга туташ винозаводи олдига ҳафталаб ётиб қоладиган аравакашларга дастурхон қилиб чиқдилар. Улар дуо қилиб, мақтаб, ширин шўрвага патирни тўғраб, мазза қилиб ичиб олишди. Бирпасдан кейин улар бизни чақиришди. Пахса девор тепасидан косалар тўла ҳар хил узумлар узатишди. Буваки дейсизми, тоифими, маска дейсизми, шивирғонними, ҳасайними, ҳусайними — ҳаммасидан бор эди. Онам олдимизга узумларни бир дастурхон қилиб уйиб ташладилар.

— Тўйгунча енглар, — дедилар. — Одил амакиларингиз жўжабирдай жон. Болаларининг ризқи деб, тинмай ер чопади. Ҳосилини бозорга ҳам олиб чиқмайди. Қишин-ёзин дастурхонидан мева узилмайди. Унинг жўжалари ризқига кўз тикманглар. Одил Бўрон не-не ўлимлардан омон қолиб, тирик қайтган. Тириклайин дўзахга кирган. Танасида еттита ўқиям бор, дейишади. Кечалари билан ухламасдан болаларнинг юзига термулиб чиқади. Минбаъд унинг боғига тушманглар...

Иттифоқо, тўйлар мавсуми бошланиб, қишлоқда ҳамма бир-бириникига «тўй муборак»лаб келадиган бўлди. Ўшандай кезлардан бирида Одил Бўрон амакининг жиянлари Ҳаловат ва Омонбой ҳам оналари Робия холага эргашиб келишди. Бир пайт уларга чой олиб кираётиб, кўзим пойгакда турган чиройли кавушчага тушди. Тугмачалари, қизил ипакдан қилинган попукчалари кулиб тургандай эди. У Бобожоннинг Оқтошга ўлжа бўлган кавушчаси эди. Бобожон ҳам кўрди. Лекин индамади. Икки халта узум, анжир ва олмага товон бўлиб қолган пўпакли кавушча бизни масхара қилгандай, тугмача «кўзлари»ни ялтиратиб турарди...

Ўшандан кейин Одил Бўрон амакининг деворлари баланд ҳовлиси, боққа йўрғалаб кириб кетадиган қилдаккина ариқча, дарвозаси олдидаги осмонга тарвақайлаб кетган қарри гужум дарахти кўзимга аллақандай сирли кўринадиган бўлди. Одил Бўрон амаки кундуз кунлари ухлаб олиб, кечалари тонггача мижжа қоқмай қутидаккина ҳовлисини, жаннат боғини, Бўстон қишлоғимизни, бутун дунёни уруш ва балолардан қўриқлаб чиқадиган халоскор ботирга ўхшарди...

ЎКТАМОЙ

БАҒРИНГИЗДА БАРДОШ ГУЛЛАЙДИ

Мен билмайман
қандоғ севишни,
Юрагимга қўядурман ўт.
Тун чинқирар ноларимдан
Соғинчларим — каллакланган тут.
Еллар сезар мажнунлигимни,
Ҳасратимдан тутилади кун.
Сир сочилар дил-сандиғимдан
Ёниб кетар алангамдан гул.
Сиз севсангиз
билиб севасиз,
Сездирмайсиз сирдош болишга.
Кифтингизнинг келбатларидан
Ёғилмайди бирор нолиш ҳам.
Ғамлар сизга жуда ўрганган,
Ишқнинг паймонаси тўлмайди.
Нотинч ҳасрат яшайди дим-дим,
Бағрингизда бардош гуллайди.
Пар кўрпага бекиниб олиб
Хато йиғлар ётоғингизда.
Шундай улкан севгини қандай
Кўтарасиз қабоғингизда?

* * *

Бу чарх мени ўйнаб отди каззобларга,
Дўст тутиндим болалаган азобларга.
Атиргулим шабнамларда титраб турар
Ойдай умри дучор бўлди ғазабларга.
Сочларим жон риштаси-ла комрон эди,
Киприкларим супургидир хазонларга.
Вафосизга ҳайф, дедим меҳру ашким,
Телба кўнгил ризо бўлди қазоларга.
Ҳижронларнинг мотамлари бунча оғир,
Анор йиғлаб юрак ёрди азонларга.
Мен бахт излаб кўкдан тушган малойика
Лойиқманми банда берган жазоларга?

ХОКИСОРЛИК

Мен меҳримни дарёга бердим,
Сувдай равон оқиб кетди у.
Юрагимни дунёга бердим,
Тим кечалар ёқиб ўтди у.
Кўзларимни тутдим осмонга
Шодлик бўлиб кетди чарақлаб.
Қўшиқ бердим маюс хазонга
Тиллоланиб кулди яроқлаб.

Ёшлигимни далаю дунга
бердим, қолди дилдираган ғам.
Ғамларимни боқмаган кунга
Бермагайман гуноҳимни ҳам.

* * *

Сиз сабрни яхши кўрасиз,
Сабр Сизга жуда боғланган.
Юрагимда бесабр соғинч
Сиздан кетмоқликка шайланган.

Тоқат — тоғдек бепарво ҳилқат
Юлаверар куннинг патини.
О, бу умр чақиндай бир гап
Олиб кетар учқур оти-ла.

Ўзимиздан кетдик бугунча
Кўнгил ойдай бормоқда тўлиб.
Биз манзилга етиб боргунча
Сабр қилиб турарми ўлим.

* * *

Мен ўйиндан чиқдим
Севмайман бас, бас,
Бесабр соғинчнинг
ўтдим баҳридан.
Тунлар юз ўгирди
ўчди юлдузлар
Жоҳил азобларнинг
қўрқиб қаҳридан.
Кетаман,
муҳташам кўнгил қасридан,
Қадрим йўқ,
ҳижронда қилдим хулоса.
Эланиб, ёлбориб
орага тушди,
Кўпни кўрган вазмин
кекса муроса.

Тадқиқот, ахборот

Абдуқодир ҲАЙИТМЕТОВ

АМИР ТЕМУР ВА ТАСАВВУФ

Амир Темур (1336 — 1405) буюк ҳукмдор ва саркарда бўлиши билан бирга, маънавият дунёси ҳам ниҳоятда кенг ва теран инсон бўлган. Унинг бадиий адабиётга, шу жумладан, тасаввуф адабиётига муносабати эътиборга сазовордир. Масалан, Соҳибқироннинг Ҳофиз Шерозий (1325-1389) билан кўришгани ва унга қандай муносабатда бўлгани ҳақида ривоятлар бор. Унинг адабиётни нақадар севгани тўғрисида эса Алишер Навоий «Мажолисун-нафоис» тазкирасида нодир маълумотларни берган. Китобидаги еттинчи мажлисни улуғ ҳукмдор номи билан бошлар экан, ҳазрат Навоий шундай дейди:

«Темур Кўрагон — агарчи назм айтмоққа (яъни шеър ёзишга — **А.Ҳ.**) илтифот қилмайдурлар, аммо назм ва насрни андоқ хуб маҳал ва мавқеъда ўқубдурларким[1], анингдек бир байт ўқиғони минг яхши байт айтқонча бор.»

Бинобарин, Амир Темурнинг кўп шеърий ва насрий асарлардан парчаларни ёд олиши, анжуманларда ёддан ўқиши, Навоий айтгандек, унинг буюк фазилатларидан бири бўлган.

Навоий ўзининг ушбу мулоҳазаларини аниқ далиллашга ҳам ҳаракат қилган. Шу жумладан, бу ўринда унинг Табризда ҳукмронлик қилаётган ўғли Мироншоҳ Мирзонинг давлат ишларини унутиб, маишат ва ичкиликка берилгани ҳақидаги гапни эшитиб, Соҳибқирон уни бу йўлга бошлаган уч кишининг бошини олиб келишга буюради. Мироншоҳнинг энг яқин надимларидан бири ҳисобланган Хожа Абдулқодир бу жазодан қочиб қутулади. Лекин уни тутиш бўйича ҳаракат давом этади.

Ниҳоят, кунларнинг бирида Амир Темур Ироққа юриш қилар экан, айғоқчиларидан бири Хожа Абдулқодирни кўргани ҳақида хабар беради. Ҳукмдор буйруғи билан у дарҳол ушланиб, ўлим жазосига буюрилади. Уни қатл этиш билан боғлиқ ишлар жадал давом этар экан, шу пайт Хожа Абдулқодир ўзининг чиройли овози билан баланд оҳангда «Қуръон» тиловат қила бошлайди. Бу эса Амир Темурнинг кайфиятига яхши таъсир этиб, «ғазаби лутфқа» айланади ва атрофдаги «фазл ва камол аҳли»га қараб, ўз фикрини бир мисра шеър билан ифодалаб, шундай дейди:

Абдол зи бийм чанг бар
«Мусҳаф» зад.

Таржимаси:

Абдол[2] қўрққанидан
«Қуръон»га чанг солди.

Шу билан бирга, Соҳибқирон уни афу этиб, яна саройдаги ўз хизматида қолдиради.

Яқин-яқинларгача менда бу машҳур шеърий мисрани, илҳом келиб, тасодиф билан Амир Темур ўзи айтиб юборган бўлса керак, деган фикр юрарди. Кейинги тадқиқотлар эса шуни кўрсатдики, бу мисра машҳур сўфий шоир, форс-тожик адабиётининг йирик намояндаси Абу Саид Абулхайр (967-1049) рубоийсининг охирги — тўртинчи мисраси бўлиб, бу шеърнинг мукаммал матни қуйидагича экан:

Ҳавро бо наззораи Нигорам
саф зад;
Ризвон ба ажаб бимонду каф
бар каф зад.
Як холи сияҳ бар он рухон
мутраф зад.
Абдол зи бийм чанг бар
«Мусҳаф» зад.

Мен бу рубоийни форсий тилдан ўзбек тилига қуйидагича таржима қилган бўлур эдим:

Ҳурлар Нигоримни кўрибоқ
сафга турди;
Жаннат-чи, қолиб ҳайрон,
кафтини кафтга урди.
Бир дона қора холи юзларга
бўлиб чачвон,
Абдол-чи, қўрқиб дарҳол
«Қуръон»га юзин бурди.

Бунда шеър мутасаввуф шоир ва унинг лирик қаҳрамони — ошиқ-сўфий номидан ёзилган бўлиб, севимли маъшуқа — «Нигор» Оллоҳнинг рамзидир. Демак, Оллоҳни кўрганда жаннатдаги ҳурлар барчаси, ҳамма ишини тўхтатиб, уни қутлаш учун сафга тизилипти. Жаннат ҳам, ўзи қанча чиройли бўлмасин, Оллоҳ дийдоридан ҳайратга чўмиб, шодлигидан қарсак чала бошлапти. Ёрнинг бир дона қора холи чачвон сифатида юзларни тўсса, абдол (қаландар, дарвеш) қўрқиб кетиб, дарҳол «Қуръон»ни ўқий бошлапти.

Ушбу мўъжаз бир шеърда бениҳоя жонли ва ноёб бир манзара, кутилмаганда турли тоифа кишиларининг анвойи хатти-ҳаракатлари ёрқин гавдалантирилган. Чунки Оллоҳни кўриш ҳаммага ҳам насиб бўлавермайди. Бу шоирнинг буюк ижодий самараси!

Демак, Амир Темур тасаввуф шеъриятидан, хусусан, Абу Саид Абулхайр ижодидан яхши хабардор бўлган, ундан айрим намуналарни ҳатто ёд олган ва бу ўринда, улардан бир мисрани ёддан маҳорат билан ўқиб, мураккаб бир вазиятни юмшатишга эришган. Айни вақтда — бу ерда Соҳибқирон Хожа Абдулқодирнинг аянчли аҳволини қийин вазиятда «Қуръон»га чанг солган (яъни ёпишган) ва ундан мадад излаган абдолнинг аҳволига қиёслар экан, бунда комик ҳолатга ишора ҳам йўқ эмас.

Булар ҳаммаси айни вақтда Амир Темурнинг тасаввуф ва тасаввуфий адабиётга чуқур ижобий муносабатда бўлганини кўрсатувчи тарихий факт, деб қарашни ҳам тақозо этади.

ИЗОҲ:

[1] **Ўқубдурлар** — *ёддан ўқиш ёки айтиш.*

[2] **Абдол** — *дарвеш, қаландар.*

ОЙБЕК ТАВАЛЛУДИНИНГ ЮЗ ЙИЛЛИГИ ОЛДИДАН

ОЙБЕК ҚАҲ-ҚАҲАСИ

1956 йилнинг ёз ойлари. Бўстонлиқ туманининг сўлим Бурчмулла қишлоғи. Пастда тошдан тошга урилиб зилол Кўксув шовуллаб оқиб турибди. Бу жойга азим Тошкентдан минглаб одамлар келиб, ором олиб кетишади.

Таътил пайти (институт талабаси эдим) отам Маҳкам Пирмуҳамедов (ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиси) иккимиз бирор ҳафта ҳордиқ чиқаргани шу қишлоққа келдик. "Бурчмулла" дам олиш уйида сайр қилиб юрган эдик, бир маҳал отам ким биландир сўрашишга тараддудланиб қолдилар. Разм солсам, қаршимиздан ёзувчи Ойбек ака рафиқалари Зарифа Саидносирова билан келардилар. Агар янглишмасам, уларнинг ёнларида машҳур математик олим Тошмуҳаммад Саримсоқов ва у кишининг турмуш ўртоғи ҳам бор эди.

Отам дарров Ойбек билан қўл бериб кўришдилар. "Бу ўғлим", деб ёзувчига мени таништирдилар. У киши мен билан ҳам қўлиб бериб кўришдилар. Ойбек ака отамни танир эканлар, анча гаплашишди. Нариманов номидаги техникумда ўқишган йилларини, ўртоқларини эслашишди. Сўнгра ёзувчи бизни қўйиб юбормай, елкамизга қўл ташлаган кўйи дам олиш уйидан чиқавершдаги чойхонага бошлаб бориб, сўридан жой кўрсатдилар. Ҳаммамиз сўрига жойлашиб ўтирдик.

Отам иккимиз бироз ўнғайсизланиб, Ойбек акага яқинроқ ўтирдик. Чунки бизни бу ерга у киши бошлаб келган эдилар-да. Оқ халат кийиб олган чойхоначи ликобчада кабоб ва чой келтирди. Таажжубланиб Ойбек акага қараган эдик, чап қўлларини бироз кўтариб: "Мен буюрганман", деган ишорани қилдилар. Отам билан мен қимтина-қимтина бир сиҳдан кабоб еган бўлдик.

Касаллик асорати оқибатида Ойбек аканинг ўнг қўллари яхши ишламай қолган ва дуруст гапира олмас эдилар. Шу боис, у кишини гапга солавериш, саволлар бериб мурожаат қилишнинг ўринсизлиги Зарифа опанинг бизга боққан илтижоли кўзларидан билиниб турарди.

Бир-икки пиёла чой ичилгач, Ойбек ака қўллари билан имлаб отам ва мени ўзларига яқинроқ ўтиришга таклиф этдилар. Гап нимадалигини тушунмай, яқинроқ сурилдик. Бир пайт ўртада ўйналадиган қарта пайдо бўлди. Аёллар бироз нарига чекинишди.

Қартани тўрт киши ўртасида, менимча, Саримсоқов домла тарқатдилар. Шу ўтиришда Ойбек акага шерик бўлиш бахти менга насиб этганини қандай сўз билан таърифлай! Ёш қалбимни аллақандай қувонч, балки ғурур эгаллаб олган эди. Рўпарамда ўтирган, жилд-жилд асарлар ёзган тоғдек забардаст аллома олдида мен кимман, ахир!

Аҳён-аҳёнда буюк ёзувчига зимдан кўз қиримни ташлайман. Ойбек ака қарталарни унчалик яхши букилмайдиган ўнг қўл бармоқлари орасига тартиб билан териб чиқардилар-да, тез-тез тамшаниб-тамшаниб, йирик-йирик кўзларини аввал менга, кейин ҳурматли "рақиблар"га тикардилар. Қарангки, ҳар гал омад биз томонга боқаверди. "Рақиблар" ҳар сафар ютқазганларида Ойбек ака сидқидилдан, оғизни катта очиб, қотиб-қотиб кулардилар. Бу кулгуда оқаётган зилол Кўксувнинг шовуллашини, тоғ ҳавосининг беғуборлигини, табиат гўзаллигини, гўдакнинг кишини маст қилувчи ширин туйғусини туярдим.

Ўйин давомида Ойбек ака "рақиблар"ни тез юришга ундардилар. Агар улар ўйинни пайсалга солиб, юришни чўзишса, "Тез, тез!", "Ҳа, ҳа!", деб қўярдилар. Мен "рақибларимиз"нинг ҳеч бўлмаса бирор марта ютишларини жуда-жуда истар эдим. Шу боисдан, уларга гоҳ-гоҳ зимдан қараб қўярдим. Бироқ "рақибларимиз"нинг юз-кўзларида жиддийлик аломатлари эмас, балки қувонч, сахийлик, кўнгилчанлик, буюк алломага самимий эҳтиром балқиб турар эди. Бизга Ойбек аканинг шу эрмак-ўйин баҳона, ҳеч кимнинг кулгусига ўхшамаган қаҳ-қаҳа отиб кулишларини кўриб эшитишнинг ўзи бир олам қувонч бағишларди.

Ёзувчи билан тўрт соатлар чамаси мулоқотда бўлиб, тарқалишдик. Дам олиш уйини сайр қила туриб, отам менга ёзувчининг талабалик йиллари ҳақида тўлиб-тошиб сўзлаб бердилар.

Эртаси куни ўйин яна давом этади, деб сира ўйламаган эдим. Ойбек ака бизни яна учратиб, жуда қувониб кетдилар. Бизни кўришлари заҳоти "Кар... карта... ўйнаймиз!", дея чойхонага бошлаб бордилар. Тағин ўйин бошланди. "Рақибларимиз" ҳар гал ғолиб чиқаётганимизни кўриб, бош чайқаб ҳайратда қолишарди. Бу сафар ўйин узоққа чўзилмади... Сир очилиб қолди! Ойбек аканинг, рақиб юрган қартани "кўзир" билан эмас, оддий қарта билан босганлари сезилиб қолди. Сукунатни тўрт кишининг "портлаган" қаҳ-қаҳаси бузиб юборди. Ойбек ака қўлларидаги қарталарнинг ҳаммасини ўртага ташлаб юбориб, шундай қаҳ-қаҳа отиб кулдиларки, бамисоли осмонўпар тоғлар ҳам адиб кулгусига жўр бўлди. У ўзини кулгудан тўхтата олмай такрорларди: "Аҳҳа... аҳҳа!.. Бўлди... бўлди!.. Ўйнамаймиз... ўйнамаймиз! Бўлди!..". Тошмуҳаммад домла Ойбек акага шўхчан қараб: "Оббо домла-ей, роса бизни боплადингиз-ку!" деб кулдилар. Ҳамманинг чеҳраси кулгидан гулдек яшнаб кетди.

— Яна атиги бир мартагина ўйнайлик, — деган таклифга ҳануз кулгисини тўхтата олмаётган Ойбек ака сира кўнмадилар.

— Бўлди!.. Бўлди!.. Ўйнамаймиз!.. Ютқаздингиз!.. Ютқаздингиз!..

...Бундан бир неча йил авалги, тоғлар орасида таралган ўша беғубор, самимий қаҳқаҳа, ҳазил, ўша тарихий учрашув абадий ёдимдан ўчмайди.

СУРАТДА: (чапдан) С.Бародин, Ғ.Ғулом, Уйғун, Н.Тихонов, Ойбек ва Зулфия.

Жаҳонгир ПИРМУҲАМЕДОВ

ФОТОМУХБИР БИСОТИДАН

Одатдагидек, қишни шаҳар ҳовлисида ўтказган Абдулла Қаҳҳор 1968 йилнинг эрта баҳорида бир гуруҳ шогирдларини Дўрмондаги дала боғига чорладилар. Тансиқ неъматлар тўла дастурхон ёзилган. Кўнгилларга хушнудлик бахш этувчи суҳбат узоқ давом этди. Баҳор кайфияти дилларга қувонч, юракларга шавқ-завқ бағишлади.

Ана шу лаҳзалардан бирини фотомухбир Нўъмонжон Муҳаммаджонов тасвирга туширган. А.Қаҳҳор яқин шогирди Озод Шарафиддинов ҳамда Карим Маҳмудовлар билан бирга тушган бу сурат илк бор эълон қилинмоқда.

Ўзбек романи: кеча ва бугун

ИЗЛАНИШЛАР САМАРАСИ

Ўзбек романининг салкам бир асрлик тараққиёт йўли ижтимоий-сиёсий, мафкуравий ва адабий муҳитдаги кескин ўзгаришлар билан боғлиқликда кечгани сир эмас. XX аср миллий романчилигимиз тарихига назар ташлар эканмиз, аввало, уч буюк истеъдод соҳиблари — Қодирий, Чўлпон ва Ойбек асарларининг ушбу жанр имкониятларини рўёбга чиқаришдаги муҳим ўрнини эслаб ўтишимиз зарур.

Ўтган аср бошларида Ҳамза "Янги саодат" асарини миллий роман деб атаган, бу борадаги илк изланишларни бошлаб берган эди. Қодирий "Ўтган кунлар"и билан дунёдаги "олтинчи романчилик мактаби"га (Бертельс ибораси — **С.А.**) асос солди. Ёзувчи романида мумтоз адабиётимиз ва ўзбек халқ оғзаки ижодига хос ифода услубидан, романтик ва реалистик тасвирнинг муштарак усулларидан моҳирона фойдаланди. Тилимизнинг турли қатламларига мансуб сўз ва ибораларни, ифода ва воситаларни асарига олиб кириб, уларга қайтадан ҳаёт бағишлади. Ўзбек прозасида романнинг жанр сифатида ўрин эгаллашида беқиёс хизмат қилди.

Чўлпон "Кеча ва кундуз" романи билан мустамлака остидаги халқнинг дардларини, машаққатли турмуш тарзини ҳаётий, реал ифодалашга, ижтимоий ҳодисаларнинг шахсийлаштирган ҳолдаги тасвирини яратишга муваффақ бўлди. Орадан кўп ўтмай Ойбек "Қутлуғ қон" асарида бош қаҳрамон яратишдаги ўзига хос концепциясини — характер ва қиёфалар яратишдаги ҳаққонийликни таъминлаш, унинг ҳам шахсий, ҳам ижтимоий ҳаётдаги фаоллигини ошириш орқали кўрсатиб берди.

Гарчи кейинги йилларда баъзи мунаққидлар "Қутлуғ қон" романининг яратилиш тарихидан, баъзи қаҳрамонларнинг асарга киритилиш тафсилотларидан бехабар ҳолда, бирёқлама танқидий фикрлар билдирган бўлсалар-да, ушбу асар образларнинг ҳаётийлиги ва жонлилиги, ижтимоий-тарихий шароитни кенг ва ҳаққоний акс эттирганлиги билан ўзбек адабиётининг дурдонаси ҳисобланади. Хуллас, юқорида тилга олинган уч ижодкор ўзига хос бетакрор услублари, тасвир усуллари билан ушбу жанр тараққиётига муносиб ҳисса қўшдилар.

Мустақиллик йилларида Пассос, Фолкнер, Пруст, Жойс, Кафка, Камю, Маркес каби жаҳон адабиёти намояндаларининг асарлари ўзбек тилига таржима қилиниши ва бу жараёндаги ижодий таъсир маълум даражада романчиликнинг ҳам мазмун, ҳам шакл жиҳатларига таъсир кўрсатди, бу борадаги изланишларнинг янада кучайишига олиб келди. Бугунги ўзбек романчилигидаги янги йўналиш ва оқимларнинг, метод ва усулларнинг юз кўрсатаётганлигини Шарқ ва Ғарб адабиёти анъаналарининг синтезлашган ифодаси, десак тўғрироқ бўлади. Бу ҳолни ёзувчи Омон Мухтор романлари таҳлили мисолида ҳам кўришимиз мумкин.

Ёзувчининг ҳар бир асари ижодий изланишлар майдони вазифасини бажарган, десак хато бўлмайди. Унинг "Йиллар шамоли", "Афлотун", "Ффу", "Эгилган бош", "Аёллар мамлакати ва салтанати", "Минг бир қиёфа", "Кўзгу олдидаги одам", "Тепаликдаги хароба" романларининг ҳар бири ўзига хос шакл ва мазмунга, сюжет ва композицияга, образлар тизими ва ғоявий йўналишига эга. Агар анъанавий романларда кўпинча хроникал ва ретроспектив сюжет қўлланиладиган бўлса, бу асарларда ассоциатив ва концентрик сюжетга хос жиҳатларни кўрамиз. Қаҳрамонлар руҳий дунёсининг нозик тасвири, онг қатламларидаги сезгилар, инсон тафаккурининг тўла ўрганилмаган сезимлари, ички олам мураккабликлари талқини ушбу асарлар асосини ташкил этади.

Мазкур романлардаги образлар тизими Булгаков, Камю, Маркес, Ч.Айтматов асарларидан, шунингдек, ўзбек халқ қиссалари ҳамда мумтоз достонларимиз анъаналаридан таъсирланишнинг маҳсули сифатида юз кўрсатади. Ёзувчи таъсир манбаларига кўр-кўрона тақлид қилиш йўлидан бормайди. Уларга янгича ёндошиб, бетакрор қиёфа ва образлар, миллий характерлар яратишга эришади. Инсон умри ва унинг ўткинчилиги, ҳалоллик ва хиёнат, муҳаббат ва нафрат, бойлик ва камбағаллик, бахт ва бахтсизлик, ўтмиш ва бугун, ҳаёт ва ўлим ҳақидаги тушунча ҳамда мавзулар зиддиятлари, қарама-қаршиликлари билан гоҳ фалсафий, гоҳ халқона ифодаларда, гоҳ ҳаётий манзараларда ёритилади. Хаёл билан ҳаёт, фантастика билан реаллик баъзан қоришган ҳолда ўзига хос муштараклик касб этади. Масалан, Абдулла Ҳаким руҳининг ўлгандан сўнг ўз жасадини юқоридан кузатиб туриши, тўққиз қаватли "Тарих ва Маданият" ташкилотининг бир кечада ғойиб бўлиб қолиши ("Минг бир қиёфа"), Сирож муаллим жисмининг уч қиёфага ажралиб уч ёққа кетиши ("Кўзгу олдидаги одам"), чексиз саҳродаги қудуқ ичидан Усмоннинг дарвешлар тўдасига дуч келиши ("Афлотун"), Мирзо Ғолибнинг даштдаги харобада Байрон, Машраб, Лутфий жасадларини кўриш ("Тепаликдаги хароба") ҳодисалари ўтмиш билан бугун ўртасидаги чегаранинг йўқлиги, бугун ҳам эртага ўтмишга айланиб қолиши муқаррарлиги ҳақидаги фалсафий фикр ифодасига хизмат қилган. Шунингдек, воқеалар ривожи ва сюжет мантиқийлиги, уйдирманинг ҳаётий, фалсафий асосда далилланиши китобхонни ишонтиради ва бу ҳолат ўзини тўла оқлайди.

О.Мухтор романларидан "ўқ томир" бўлиб ўтган бир мавзу бор. Бу — Бухоро, унинг тарихи, осори-атиқалари. Ёзувчи Бухоро кишилари қиёфасини, тарихий обидаларини, муаммоларини айрича муҳаббат билан тасвирлайди. "Афлотун" романидаги Рауф ва унинг отаси Абдураҳимбой тақдирлари, "Йиллар шамоли"даги Камол, Олия ва Зумрад ҳаёти кечган юрт тасвири... Ёки тарихчи олим Мирзо Ғолибнинг юртнинг эртанги тақдири билан боғлиқ кечинмалари, айрим мансабдорларнинг вақтинчалик обрў деб тарихий обидаларга нописанд муносабатлари ва бу билан уларнинг вайрон бўлишига қўшган "ҳиссалари"... Буларнинг барчаси кишини ўйлашга, фикрлашга чорлайди.

Бу романларидаги образ ва персонажларни ёзувчи атайин "оқ" ва "қора"га, "салбий" ва "ижобий"га ажратиш йўлидан бормайди, ҳатто улар қилмишларига очиқ муносабат билдиришдан ҳам тийилиб туради. Анъанавий романлардаги "идеал" қаҳармон О.Мухтор асарларида ҳаётий қаҳрамон кўринишида намоён бўлади. Тоштемирнинг каззобликларидан нафратланамиз, шунинг баробарида, унинг кейинги тақдиридан ачинамиз. Бурҳон Шарифнинг Абдулла Ҳаким шеърларига муносабатидан кўнглимиз хира тортса, яхши ишларидан руҳимиз кўтарилади.

О.Мухтор романларида ўтмиш ва бугунги кун тасвирлари уйғунликда ягона ғоянинг очилишига хизмат қилади. Ретроспектив сюжетнинг ўзига хос кўриниши қаҳрамон ва персонажлар хаёлоти фонида намоён бўлади. Ушбу ҳолат ҳаёт ва ўлим ҳақидаги фалсафада ҳам кўзга ташланиб, руҳнинг абадийлиги, ўлим охирги манзил эмаслиги ҳақидаги пафоснинг асар мағзига сингиши учун хизмат қилади.

Ёзувчи қаҳрамонлар руҳий дунёсига шеърий парчалар орқали ҳам кириб боради. "Тепаликдаги хароба"да Лутфийнинг севги тарихи тасвирида қаҳрамонлар нозик туйғулари ифодасига шеърий парчалар мос тушган. Маълумки, Ч.Айтматовнинг "Асрга татигулик кун" романида поездларнинг мағрибдан машриққа, машриқдан мағрибга тўхтовсиз ўтиб туриши ҳақидаги фикр бутун асар давомида вақти-вақти билан такрорланиб туради. Ушбу такрор оламнинг тинимсиз ҳаракати, ҳаётнинг давомлилиги ҳақидаги фалсафий фикр ифодасига хизмат қилган. О.Мухторнинг юқоридаги романида ҳам "Уйқуга ўхшар — ўлим; Ўлим ўхшар — уйқуга" сатрлари бир неча бор такрорланади. Аммо Ч.Айтматов асаридан фарқли равишда, ушбу такрорнинг вазифаси бўртиб кўринмайди. Унга чуқурроқ фалсафий мазмун юкланса яхши бўлар эди. Умуман айтганда, О.Мухтор романлари ҳар доим адабий жамоатчиликда қизғин муносабат уйғотади. Айрим романларининг шакли, улардаги баъзи бир тимсолларнинг тўла очилмагани, композициясидаги сакталиклари матбуотдаги танқидий чиқишларда тўғри таъкидланган. Бундай муносабатлар ҳам адибнинг ижодий изланишида асқотиши табиий.

Хуллас, қадимги Шарқ фалсафасидаги инсоннинг мураккаб хилқати, ўзбек халқ эртаклари ҳамда достонларига хос воқеликнинг яхшилик билан якунланиши, мумтоз адабиётимиз ҳикоятларидаги ибрат, табиийки, О.Мухтор романларининг яратилишига туртки берган. Дарҳақиқат, ёзувчининг бир суҳбатда: "Биз юксак мезонлардаги тафаккур билан фикр юритишга мажбурмиз. Албатта, ўзимизнинг заминга оёғимизни мустаҳкам қўйган ҳолда", дея таъкидлаши бежиз эмас.

Акбарали САБИРДИНОВ,
филология фанлари номзоди

Доимий ҳамроҳ

Кўнгилдаги беғубор туйғулар қоғозга кўчганда — энди у шоирнинг эмас, унинг кўплаб мухлисларининг қалб қувончига айланади.

Қуламас деворсан, отам тиклаган,
Тугaнмас дуосан, онам тилаган.
Тебратган бешигим, ёттан бешигим,
Сен нурсан жонимни ўтта ўраган,
Сиғинган меҳробим, тўримсан Ватан.

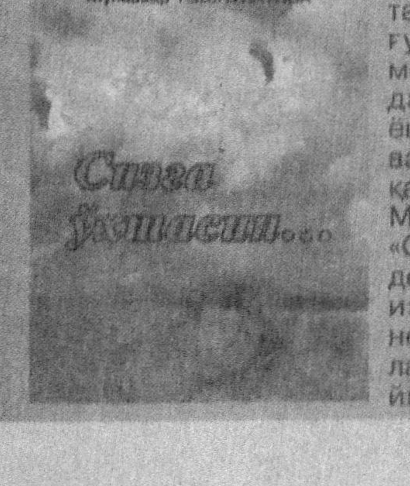

Содда, ҳаётий ўхшатишлар воситасида ватан туйғусини бундай меҳр билан ифодалаган сатрлар ёш шоира Мунаввар Тошпўлатова қаламига мансуб. Мунавварнинг «Сизга ўхшасин...» дея беғубор умид изҳори билан номланган шеърлар тўплами ўтган йили «Истиқлол» нашриётида чоп этилди.

Тўпламдаги шеърларда истеъдодли шоира қалбининг шеърият сеҳрига мойиллигини сезиш қийин эмас. Мунаввар ҳар бир машқида Ватанга муҳаббат, дўстликка садоқат, табиат гўзалликларидан завқлана билиш ҳисларини сингдиришга интилади.

«Мунаввар Марҳаматда вояга етиб, Тошкентда ўрнини топган аёл, — деб ёзади таниқли шоир Маҳмуд Тоиров китобдаги сўзбошида. — У жафокаш муаллима, меҳрибон она, садоқатли ёр. Мунаввар ўзининг илк китобини «Сизга ўхшасин...» деб номлашида ҳам ана шу вафонинг нури жилмайиб туради.»

Қувончларга кўксимиз очиб,
Аламларга қўл силтаб, қочиб,
О, кўрганим мени кўз очиб,
Болаларим сизга ўхшасин.

«Сизга ўхшасин...» шеърлар тўпламига Ортиқбой Худойбердиев муҳаррирлик қилган. Тўпламни А.Султонов безаган. Адади минг дона.

«Бадиий асар матнини тушуниш қанчалик хилма-хия экан, маъно қирраларини тушунтириш ҳам шунчалар рангин. Шафқатсиз реалист бўлиш ҳам, кўтаринки хаёллар оғушида эланиш ҳам, қиёсларга, аналитик таҳлилга мойиллик билдириш ҳам мумкин. Хусусан, шеърни тушунтиришда тайёр қолиплардан, бир ёқламаликдан қочиш мақсадида, очилган сўқмоқлардан юравермаслик ниятидами, ҳар қалай, ўзгача йўл тутишга интилдим», деб ёзади таниқли адабиётшунос олим Нўъмон Раҳимжонов «Асқад Мухтор поэтикаси» номли рисоласида.

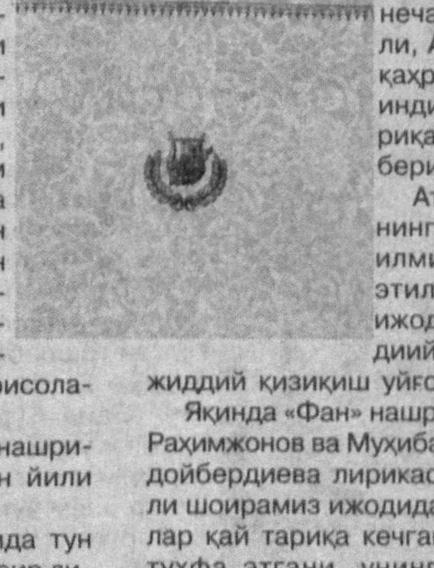

Мазкур рисола Ғафур Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи томонидан ўтган йили минг нусхада чоп этилган.

Рисоланинг «Асқад Мухтор поэтикасида тун тимсоллари» сарлавҳали бобида атоқли шоир лирикасида кўп ва хўп ишланган Тун рамзли образи таҳлил этилса, «Тунлари ҳам гуллар ёруғлик», «Фалсафий лирикада тимсол», «Шеър — фикрнинг гули» бобларида шоирнинг бадиий тафаккур табиати асосида ётувчи поэтик образларнинг тимсолли маъно қирралари, бадиий тасвир поэтикаси кузатилади. Рисоланинг охирги «Бадиий тафаккур табиати ва индивидуал услуб қирралари» бобида эса шоирнинг «Мангуликка дахлдор» поэмаси ва бир неча шеърлари таҳлили орқали, Асқад Мухторнинг мавзу ва қаҳрамонга ёндашиш асосида индивидуал услубнинг қай тариқа намоён бўлгани кўрсатиб берилган.

Атоқли шоиримиз шеъриятининг поэтикаси кенг қўламда, илмий чуқур ва изчил таҳлил этилган мазкур рисола унинг ижоди мухлислари, умуман, бадиий адабиёт ихлосмандларида жиддий қизиқиш уйғотиши тайин.

Яқинда «Фан» нашриётида чоп этилган Нўъмон Раҳимжонов ва Муҳиба Ҳамидованинг «Ҳалима Худойбердиева лирикаси» номли китобида таниқли шоирамиз ижодида бадиий-эстетик изланишлар қай тариқа кечгани ва қандай натижаларни туҳфа этгани, унинг лирик қаҳрамонига хос фикрлаш тарзи ва бадиий талқин хусусиятлари очиб берилган. Уч бобдан таркиб топган мазкур рисола муаллифлари ўз олдига таниқли шоиранинг бадиий истеъдодига хос қирраларни батафсил, илмий изчиллик билан ёритишни, унинг шеъриятига хос халқчиллик, инсонпарварлик, адолат ва ҳақиқатга хизмат қилиш истаги, ватанпарварлик, миллатсеварлик идеалларига садоқат каби хусусиятларни кўрсатишни мақсад қилиб қўйишган. Китобдан жой олган «Лирик қаҳрамон ва замон руҳи», «Поэтик образлар халқчиллиги», «Қалбнинг тўрт фасли» сарлавҳалари остидаги тадқиқ ва таҳлиллар муаллифлар мақсади амалга ошганидан далолат беради. Жумладан, рисоладаги қуйидаги каби асослар воситасида айтилган хулосалар шундан далолатдир: «Ҳалима Худойбердиева лирикаси бадииятининг нозик сири шундаки, у дилидагини тилига чиқара олади, ботиний асморларни зоҳирда аён эта билади».

«Ҳалима Худойбердиева лирикаси» рисоласига Сувон Мелиев муҳаррирлик қилган. Тақризчилар: Ғаффор Мўминов, Акиф Бағиров.

Бобур ғазаллари билан ижро этиладиган қўшиқларга бир назар

ҒАЗАЛ ВА ҚЎШИҚ: БИР-БИРИГА МУТАНОСИБМИ?

Яхши қўшиқ киши кўнглини яйратади – тасалли ва умид бахш этади, ҳаётга муҳаббат уйғотади.

Яхши қўшиқ камида уч «яхши»дан таркиб топади: яхши шеър, яхши куй ва яхши ижро. Халқимиз асрлардан бери севиб тинглаб келадиган Лутфий, Навоий, Бобур ва бошқа мумтоз шоирларимизнинг ғазаллари билан айтиладиган қўшиқларда мазкур уч сифат узвий боғланган, шунинг учун ҳам улар эскирмайди, умрбоқий. Улар миллатимизнинг бебаҳо, ўлмас бойлиги.

Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг ўнлаб ғазаллари билан айтиладиган қўшиқлари бунинг ёрқин далили. Ака-ука Сўфихоновлар, Фахриддин Умаров, Берта Давидова, Изро Малаков ва бошқа таниқли хонандалар Бобур ғазаллари билан айтиладиган қўшиқларни юксак маҳорат билан ижро этганлар ва ҳақли равишда эл ҳурматига сазовор бўлганлар. Бу орқали улар мумтоз меросимизни тарғиб этиш ва уни сақлаб қолишга катта ҳисса қўшдилар. Шуниси қувонарлики, бундай қўшиқларни кейинги авлод вакиллари – Гулбаҳор Эркулова, Замира Суюнова каби хонандалар ҳам маромига етказиб ижро этмоқдалар. Ёшларимиз орасида ҳам бу соҳага қизиқувчилар тобора кўпайиб бораётганлиги эътиборга лойиқ.

Бобур ғазалларига ҳозирги кунда ҳам куй басталанмоқда ва ижро этилмоқда. Жумладан, Ф.Умаров басталаган қўшиқларни ҳамма бирдай севиб тинглайди. З.Суюнова ижросидаги «Сенсизин сабр айламак...» деб бошланувчи қўшиқни ҳам шу сирага киритиш мумкин. Қўшиқ сўзлари дона-дона ва тўғри, энг муҳими эса, маҳорат билан айтилган. Ёш ижрочилар бундан ўрнак олса арзийди.

Лекин ҳамма қўшиқлар ҳақида ҳам шундай фикр айтиб бўлмайди. Яширадиган жойи йўқ, мумтоз шоирларимиз ғазали билан айтиладиган айрим қўшиқларнинг ўртамиёна, баъзан эса ўртамиёнадан ҳам пастроқ эканини кўпчилик билади. Ўзимиз ҳам баъзида шунақа қўшиқни эшитганда, «эсиз, шундоқ ғазал увол бўпти» деб қўямиз. Бинобарин, мумтоз сўзга куй басталаш ва қўшиқ ижро этишга ҳар ким ҳам қўл уравермаслиги керак. Қўл урадиган бўлса, катта масъулият билан ёндашиши лозим.

Қуйида Бобур ғазаллари билан айтиладиган қўшиқлар ижроси хусусида айрим фикр-мулоҳазаларимизни баён этмоқчимиз.

«Топмадим» радифли ғазалга айтиладиган қўшиқни устоз хонанда маҳорат билан ижро этган. Шу ғазалнинг 3-байти асли қуйидагича:

Усрук кўзига токи
кўнгул бўлди мубтало,
Ҳаргиз бу телбани яна ҳушёр
топмадим.

Байтдаги **«усрук»** сўзи соф ўзбекча бўлиб, **«маст»** деган маънони билдиради. Лекин мана шу сўз хонанда талаффузида ҳеч қанақа маъно англатмайдиган, тушунарсиз **«эсру»**га айланиб қолган.

Бошқа бир мисол: **«Хазон яфроғи янглиғ гул юзунг ҳажрида сарғардим»,** матлаъли ғазал Бобурнинг шоҳ ғазалларидан. Бу ғазалнинг машҳурлигини шундан ҳам билиш мумкинки, у икки хил усулда ижро этилган – якка хонанда ижросидаги, шунингдек, мақомчилар айтган варианти ҳам мавжуд. Биз мана шу ғазалдаги **яфроқ** сўзига диққатни қаратмоқчимиз. Ғазалнинг юқорида биз эслатган иккала ижросида ҳам мана шу сўз **япроқ** тарзида айтилган. Тўғри, эски ўзбек тилида **п** билан **ф** нинг алмашиб келиш ҳодисаси бор: **япроқ – яфроқ, тупроқ – туфроқ** каби. Лекин ҳозирги тилимизда **япроқ** шаклида қўлланадиган сўз Бобурнинг шеърий асарларида фақат **яфроқ** шаклида ишлатилган.

Худди шу ғазалнинг 5-байти қуйидагича:

Не толеъдур мангаким ахтари
бахтим топилмайдур,
Фалак авроқини ҳар нечаким
дафтардек ахтардим.

Қўшиқнинг иккала вариантида ҳам **дафтардек** сўзи **дафтардин** бўлиб кетган, оқибатда маънога путур етган.

«Жамолинг васфини, эй ой, неча элдин эшитгаймен» деб бошланувчи ғазалнинг ниҳоятда гўзал 3-байти аслида қуйидагича:

Итингдурмен, сочинг занжирини
бўйнумга маҳкам қил
Ки, водийи фироқинг ичра
қўрқарменки, йиттаймен.

Шоир ёрнинг сочини занжирга ўхшатади, сенинг фироқинг водийсида йўқолиб қолмай, деб қўрқаман, шунинг учун сочингни занжир қилиб бўйнимга боғлаб қўй, чунки мен сенинг итингман, дейди. Қўшиқда мана шу **«итингдурмен»** сўзининг **«қулингдурмен»**га алмаштирилиши ҳеч бир жиҳатдан ўзини оқламаган. Ит образи — садоқат тимсоли. Яъни шоир мен сенинг вафодорингман, деяпти, иккинчидан эса қулнинг эмас, итнинг бўйнига занжир солинади. Қулга солинган занжир кишан дейилади. Сўз ўзгартирилиши оқибатида асл матндаги таъсирчан образ ўз моҳиятини йўқотган.

Шу ғазалнинг 3-байтини ўқиб кўрайлик:

Тараҳҳум қилмасанг ё
боқмай истиғно била ўтсанг,
Тазарруъ қилғамен ё йиғлағаймен,
ўзга неткаймен.

Биринчи мисрадаги «била» қўшиқда «билан»га айланган. Арзимасдек кўринган бу фарқ аслида жиддий таҳлилни талаб қилади. Гап шундаки, ҳозирги тилимизда асосан «билан» шаклида қўлланадиган боғловчи Бобур тилида деярли мазкур боғловчининг тилимизда 5 та кўриниши бор: **билан, била, ила, бирла** ва **бирлан**. Мана шу 5 та шаклдан «бирлан» Бобур шеърий асарларида мутлақо ишлатилмаган. «Билан» эса Бобур «Девон»ида бир марта ҳам учрамайди, унинг бошқа асарларида ҳам деярли ишлатилмаган – таржима асар «Волидиййа» рисоласида бир марта, «Мубаййин»да – тўрт марта, арузга доир рисоласида эса икки марта, яъни Бобурнинг шеърий асарларида жами етти марта қўлланган. Ваҳоланки, «била» боғловчиси «Девон»нинг ўзида 173 марта, бошқа асарларини ҳам қўшиб ҳисоблаганда 460 мартадан ортиқ ишлатилган. «Бирла» ва «ила» тўғрисида ҳам тахминан шуни айтиш мумкин. Кўринадики, «билан» боғловчиси Бобур асарлари тилига хос эмас. Бобур асарлари тилида энг кўп учрайдиган «била» боғловчиси унинг асарлари тилига хос бўлмаган «билан»га алмаштирилиши, шу маънода, тўғри эмас.

Яна шу ғазал ҳақида. Унинг матлаъидаги 1-мисра аслида **«...неча элдин эшитгаймен»**-дир, лекин «элдин» сўзи қўшиқда «элдан»га айланиб кетган. Гап шундаки, ҳозирги тилимизда меъёр ҳисобланган **-дан** қўшимчаси Навоий ва Бобур асарларида учрамайди. Мазкур қўшимча фақат **-дин** шаклида ишлатилган.

Бобур асарлари тилида кишилик олмошлари **мен, ман, манга, мангаким, санга, сангадур, сангаким** ва бошқа шаклларда ишлатилган. **Мен** сўзи от-кесим таркибида ҳам келиши мумкин (масалан, «қулингдур**мен**»). Айрим қўшиқларда мана шу ва бошқа сўзларнинг айтилиши ўзгартириб юборилган. Масалан: «мангаким»нинг ўрнига «менгаким», «қўрқарменки»нинг ўрнига «қўрқарманки», «етгунча»нинг ўрнига «етканча», «оёғингға»нинг ўрнига «оёғингга» ва ҳ.к.

Мумтоз матнларни ҳозирги имлога табдил қилишда айрим чалкашликлар ҳануз сақланиб қолмоқда, хусусан, имло масаласида мутахассислар орасида якдиллик йўқ: о – а (оёқ-аёк), к – г (айткан-айтган) ва ҳ.к. Шунинг учун баъзан битта ғазалнинг сўзлари турли нашрларда ҳар хил бўлиши мумкин. Масалан, 1982 йилдаги «Бобур шеъриятидан» китобининг 28-бетидаги ғазалнинг қуйидаги байтини олиб кўрайлик:

Гоҳ пурханда эди эл
лаби сархушлуқтин,
Мастлиғдин яна гоҳ эл
кўзи тўла ёш эди.

Биринчи мисрадаги «**лаби**» сўзи 1994 йилда чоп этилган «Девон»да «**басе**» шаклида, Бобурнинг арузга бағишланган рисоласида эса «**каби**» деб ёзилган. Ушбу байтга «**лаби**» сўзи мос келади. «**Каби**» тўғрисида шуни айтиш мумкинки, Бобур асарларида у фақат «**киби**» шаклида қўлланган.

Биз сўз юритган ғазалдаги «**Хазон яфроғи...**» 1994 йил нашрида «**Хазон япроғи...**» деб хато ёзилган. 9-синф адабиёт дарслиги муаллифлари ҳам мазкур ғазални ўша девондан хатолигича кўчириб олган бўлсалар эҳтимол (2002 йил, 62-б.).

Нашрлардаги хато-камчиликлар етмаганидек, хонандалар ҳам ғазал сўзларини ўзгартираверса, унда ўн беш-йигирма йилдан сўнг ғазални танимай қолиш ҳеч гап эмас. Айрим қўшиқчилар ўз ижросида ғазални замонавийлаштириб юбормоқда, орада бир неча асрлик давр борлигини унутиб қўймоқдалар. Бастакор ҳам, хонанда ҳам мумтоз сўзга ўта масъулият билан ёндашиши, ғазалнинг, ҳар бир сўзнинг маъносини тўлиқ тушунишга эришиши шарт. Зарур ўринларда мутахассисларга мурожаат қилишлари керак.

Ушбу сатрларни ёзишдан мурод – бировнинг хатосини топиш ёки таъна қилиш эмас. Мақсад битта – у ҳам бўлса, мумтоз сўз қадрини яна ҳам кўтариш, бебаҳо меросимизни асраб-авайлаш, хонандаларимиз, айниқса, ёшларимизнинг ушбу соҳага қизиқиши кучайиб бораётганини ҳисобга олган ҳолда, жамоатчилик эътиборини шу масалага қаратишдан иборатдир.

Ансориддин ИБРОҲИМОВ,
филология фанлари номзоди.

ИЛДИЗЛАР ВА ЯПРОҚЛАР

Бувайда мусиқа мактаби ҳаётидан бир шингил

Фарғона вилояти Бувайда туманидаги мусиқа мактаби машҳур санъаткор Расулқори Мамадалиев номи билан юритилади. "Фарғона тонг отгунча"нинг бетакрор ижрочиси Абдулатиф Холдоров бутун меҳнат фаолиятини шу даргоҳга сарфлади. Мана шундай улкан илдизлар томир отган маскандан шунга муносиб япроқлар куртак отиб, бўй чўзиши табиий.

Телевидение орқали мумтоз қўшиқлари билан мухлисларни хушнуд этаётган Муҳсинбек ва Яҳёбек Мўминовлар шу даргоҳнинг меваларидир. Зеро, бу ерда қилинган меҳнатлар аллақачон самарасини бериб улгурган. Абдусалом Солиев вилоят ўқитувчилар малака ошириш институтида ишлаётган бўлса, Эъзозхон Сиддиқова республика телевидениесида фаолият кўрсатмоқда. Иномжон Юсупов, Иқболжон Сойибназаров, Шаҳодат Назарова, Маъмура Усмоновалар Қўқон шаҳридаги санъат коллежида мусиқа назарияси ва амалиётидан дарс беришяпти. Шу қутлуғ даргоҳдан "учирма бўлган" собиқ талабалардан яна бири Содиржон Сиддиқов Қўқон давлат педагогика институтида ўқитувчи, ака-ука Мўминовлар Ўзбекистон давлат филармониясида фаолият кўрсатишмоқда.

Қўқонда ўтказилган республика "Аския" танловида қатнашиш учун келган таниқли санъаткор Эргаш Каримов, режиссёр Носир Отабоев, "Муштум" журналининг бош муҳаррири Ашурали Жўраев мусиқа мактабида бўлиб, унинг ҳаёти билан яқиндан танишдилар. Шу ерда таҳсил олаётган қўшиқчи ўқувчилар ижросини тинглаб, уларга таҳсинлар айтишди.

Бундай қувончли воқеалар мактаб ҳаётида кўп бўлган. Булар, албатта, одамда фахр ва ифтихор туйғуларини уйғотади.

Риштон тумани Янгийўл қишлоғидан келган ўқувчи Анваржоннинг онаси Турсуной Абдураҳмонова шундай дейди: "Мана икки йилки, ўғлим анъанавий қўшиқ (мақом) сирларини қунт билан ўрганиб келмоқда. Мен бу ерда меҳнат қилаётган муаллимлардан бениҳоя хурсандман. Бу мактаб ҳақиқий санъат билимдонлари жамланган жой экан". Мактаб жамоаси ҳақида бундай илиқ фикрларни кўплаб келтириш мумкин. Мактаб директори Аъзамжон Сулаймонов жамоадошлари ҳақида шундай дейди: "Мактабимиздаги ўқитувчиларнинг еттитаси олий, ўн биттаси биринчи тоифали педагоглардир. Ўз соҳасини яхши билган устозлардан сабоқ олган ўқувчиларимизнинг аксарияти консерватория талабаси бўлишяпти. Қўшни туманлардан келиб ўқиш иштиёқидаги ўқувчиларнинг кўпайиб бораётгани ходимларимизни астойдил ишлашга ундамоқда. Педагогларнинг 90 фоизи шу мактабнинг собиқ ўқувчиларидир. Туман ҳокимлиги, вилоят маданият ишлари бошқармаси ва бошқа ташкилотлар мактабимизга доимий эътибор ва ғамхўрлик кўрсатиб келяптилар".

Бугун юртимизда мумтоз ва миллий рақс санъатимизни ривожлантиришга катта эътибор билан қаралмоқда. Шундан келиб чиқиб, мактабда миллий рақс синфи ташкил қилинди. Рақс гуруҳининг турли байрам ва тантаналарда чиқишлари кўпчиликнинг таҳсинига сазовор бўлмоқда.

Гулсара РАҲМОНОВА

СУРАТДА: рақс гуруҳи аъзолари.

Танишув

ДУТОР ШАЙДОСИ

Ҳозир мусиқа оламини электрон мусиқа асбобларисиз тасаввур қилиш қийин. Кўпгина ёшларимиз гитара, синтезатор каби чолғуларни ўрганишга интиладилар.

Лекин ўзбек миллий созларида чалишни, дутор, танбур, най, сато, ғижжак каби созларнинг довруғини оламга таратишни ният қилган ёшлар ҳам кам эмас. Ўзбекистон Давлат консерваторияси 2-босқич магистранти Улуғбек Юнусов тенгдошларига намуна бўлиб келаётган ана шундай ёшлардан.

У ёшлигиданоқ мусиқа мактабининг дутор синфига қатнади. Бу ерда устози Мирвоҳид ака Мирвалиевдан илк дутор сабоқларини ўрганди. 1994 йили Муҳиддин Қориёқубов номидаги болалар санъат мактаблари танловида 1-ўринни қўлга киритди ва 1995 йили Ҳамза номидаги билим юртига имтиёзли равишда ўқишга қабул қилинди. Бу даргоҳда унга устозлик қилган дуторчи Султон Қосимов ва танбурчи Абдуфаттоҳ Абдуғаффоровнинг саъй-ҳаракатлари, сабоқлари беиз кетмади.

1997 йили Наманган шаҳрида ўтказилган ўрта махсус санъат билим юртлариаро республика танловида дутор чолғуси бўйича 1-мукофот соҳиби бўлди. Улуғбек танбур созида ҳам ўз имкониятларини синаб кўриб, катта муваффақиятларга эришди. Жумладан, 1999 йили Қарши шаҳрида ўтган республика танловида ғолибликни қўлга киритди. Ана шундай юксак натижалари туфайли Улуғбек Ўзбекистон Давлат консерваториясига имтиёзли равишда қабул қилинди. Консерваторияда Боқижон Раҳимжонов синфида таълим олди. Улуғбек ўқиш билан бирга, 1999 йилдан буён «Суғдиёна» халқ чолғулари камер оркестрида фаолият кўрсатиб келмоқда. Оркестр билан бирга Германия, Испания ва АҚШ давлатларида ижодий сафарларда бўлиб қайтди.

Унинг дастури ўзбек мумтоз ва халқ куйлари, мақом туркумларидан, ўзбек бастакорлари асарлари, қардош ва хорижий мамлакатлар композиторлари асарларидан ташкил топган.

Ўтган йил Улуғбек учун янада омадли келди. У Мустақиллик байрами арафасида чолғу ижрочилик йўналиши бўйича «Ниҳол — 2004» мукофотига лойиқ деб топилди. Созанданинг ўзи бу мукофотларни катта саҳнадаги илк пиллапоялар деб ҳисоблайди. Бугунги кунда у дутор сирларини янада чуқурроқ эгаллаш билан бирга, дутор ижрочилиги ривожи йўлида илмий изланишлар ҳам олиб бормоқда.

Гуларо АБДУЛЛАЕВА

АФИШАЛАР... УЙҒОТГАН ҲАВАС

Ўзбекистон халқ рассоми Муҳаммаджон Нуриддиновнинг тасвирий санъат оламига кириб келиши жуда қизиқ кечган. Муҳаммаджон акани ўзи туғилиб ўсган Наманганнинг гўзал табиати, камалакдек сержило гуллари мафтун этиб, қалбида рангтасвир оламига меҳр уйғотган деб ўйлашингиз мумкин. Аммо, қизиғи шундаки, аслида кинотеатрлар учун чизиладиган афишалар унинг мурғак қалбида рангтасвирга ҳавас уйғотган экан. Бу ҳақда рассом шундай хотирлайди.

— Ҳар куни мактабга кинотеатр

олдидан ўтиб бориб келардим. 50 — 60-йиллар кино санъатининг энг гуллаган пайти эмасми, кунора кинотеатр афишалари ўзгарар, турли мавзуда яратилган филмлар ҳақида суратлар намойиш этиларди. Ана шу ранг-баранг, чиройли чизилган афишаларни ҳавас билан томоша килардим. Шундай кезларда бола қалбимда сурат чизишга ҳавас уйғониб, қўлимдан келганча қоғоз қоралай бошладим. Илк суратларимни кўрган кинотеатр рассоми Ким Гром шогирдликка олди. Ундан рангтасвир оламининг ўзига хос сир-асрорларини ўрганиб, Тошкентга келдим. Бенков номидаги билим юртида машҳур рассом Николай Шиндан рангтасвир йўналиши бўйича сабоқ олдим.

Ҳар бир одамнинг дилида бир гавҳари бўлади, деганларидек, орзулари кетидан эргашган Муҳаммджон ака 1969-76 йилларда И.Е.Репин номидаги Санкт-Петербург рангтасвир, ҳайкалтарошлик ва меъморлик институтида, рангтасвирчи профессор Е.Е.Моисеенко устахонасида олий профессионал сабоқни олди.

Ҳақиқатан ҳам рассом устахонасини безаб турган санъат асарлари кишини ўйга толдиради. Рассомнинг юртга, одамларга чексиз меҳр-муҳаббат билан чизилган «Шоҳимардон», «Хива», «Себзор», «Автопортерт», «Катта Фарғона канали», «Қўшнилар»га ўхшаш турли мавзудаги натюрмортлари ўзбек рангтасвири ютуқларидан ҳисобланади. Ўз вақтида рассомнинг «Оила», «Оқшом навоси» асарлари Бадиий академия совринлари билан тақдирланган. Ижодкорнинг энг катта ютуғи, унинг ўз дунёси, ўз йўналиши бор. У ватанини, халқини севади, ҳаётни образлар воситасида гўзал тасвирлайди. Мусаввир Ч.Аҳмаров, А.Абдуллаев, Р.Аҳмедов, Н.Қўзибоев асарларига ҳавас билан қараган, уларнинг устозлик санъатидан баҳра олган.

Рассом ўзининг Санкт-Петербургдаги ўқиш даври, илк кўргазмаси ҳақида шундай ҳикоя қилади:

— Назаримда, рассом маънавий оламининг бойиши, эстетик дидининг тарбияланишида дунё миқёсидаги машҳур музейларнинг ўрни бетакрордир. Масалан, Эрмитажда дунёнинг энг забардаст, етук ижодкорларининг асарлари, ноёб осори-атиқалар сақланади. Музейдаги бетакрор санъат асарлари менга оламшумул завқ-шавқ бағишлади. Ана шундай ҳайратомуз асарлар яратишни мақсад қилиб, Тошкентга қайтганимдан сўнг жуда кўп ишладим. Ниҳоят 1992 йили Кўргазмалар залида бир гуруҳ рассом дўстларим — Искандар Мансуров, Собир Раҳметов, Акмал Икромжонов ва менинг катта кўргазмамиз бўлиб ўтди.

— Санъат мухлислари Темурийлар тарихи давлат музейида сақланаётган «Амир Темур ва Саид Барака» асарингизни қайта-қайта томоша қилишдан зерикишмайди. Бундай юксак санъат намунаси бўлишга арзирли асарлар яратишда сизга нима турткы беради?

— Аввало, халқимиз тарихига бўлган муҳаббатимиз. Қолаверса, ҳукуматимизнинг эътибори, ишончи, ғамхўрлиги ҳам асосий турткы. Бугуннинг талаби даражасида асар яратишга даъват этади, илҳом бағишлайди.

— Рассом қандай одам бўлиши керак, деб ўйлайсиз?

Рассом — тирик одам. У ўзи кўрган-билганларини руҳиятига сингдириб, одамларга чизиб кўрсатади. Бунда маҳорат катта ўрин тутади. Жуда бўш, зўрма-зўраки чизилган асарларни кўриб ранжийман. Ижодкор ўз касбига хиёнат қилмаслиги керак. Ижоди учунми, буюртма учунми, барибир, тўғри, аниқ, ҳақиқий санъат асари яратиши керак деб биламан.

— Рассомлар орасида негадир аёл рассомлар кам. Улардан қайси бирлари ижодига катта қизиқиш билан қарайсиз?

Аёл рассомларимизга тан беришимиз керак. Рўзғорнинг минг бир юмушидан ортиб, машаққатли ижод оламида ўз ўрнини топаётганларга раҳмат. Азиза Маматованинг портретлари, Шаҳноза Абдуллаеванинг лирик асарлари, Зебунисо Шарипованинг асарлари уларда акс этган дард билан мени ҳайратга солади.

— Бугунги фаолиятингиз, шогирдларингиз ҳақида сўзлаб берсангиз.

— 1976 йилдан буён Беҳзод номидаги Миллий рассомлик ва дизайн институтида фаолият кўрсатяпман.

Бизнинг соҳада шогирдларга берган билимлар натижаси 10-15 йилдан кейин бўй кўрсатади. Шогирдларим кўпчилик. Шу кунга қадар ўрганганларимни уларга ўргатишдан, сингдиришдан эринмайман. Шогирдларимдан умидим катта.

— Асарларингиз хорижда ҳам намойиш этилган бўлса керак. Умуман, хориж сафарлари рассомга нима беради?

— Оврўпода музейлар кўп. Саёҳатга чиқсам музейларни, улардаги забардаст рассомларнинг нодир асарларини кўриш истаги қалбим тубида туғён уриб туради. Рассомлар чет мамлакатларда ўз асарлари орқали миллати руҳини, ҳаёти, гўзал табиатининг манзараларини намойиш этадилар. Кўп ижодкорлар қатори Германия, Туркия, Буюк Британия, Покистон, Россия, Ҳиндистон, Япониядаги кўргазмаларда иштирок этганман. Бир неча асарларим АҚШнинг хусусий коллекциячилари ва Анқара шаҳрининг Вакиф-Банк галереясида мавжуд.

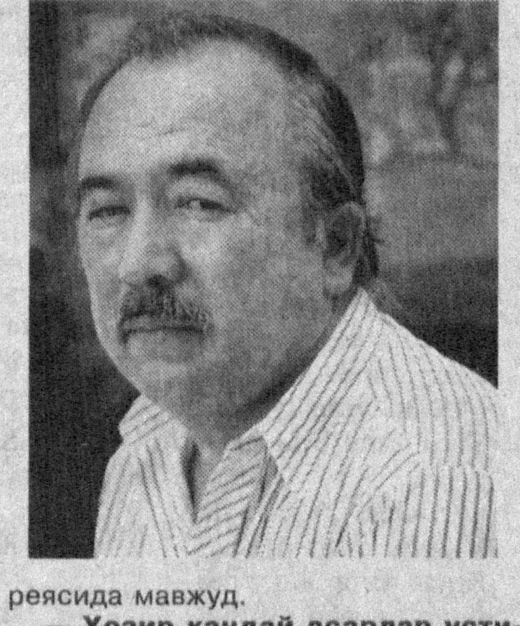

— Ҳозир қандай асарлар устида ишлаяпсиз? Режаларингиз?

— 2003 йил Бадиий академия кўргазмалар залида бўлган шахсий кўргазмамда 80 дан ошиқ асарларим намойиш этилди. Йиллар давомидаги машаққатли меҳнатим бор бўйбасти билан кўринди. Камтарона меҳнатим Мустақиллик байрами арафасида «Ўзбекистон халқ рассоми» деган катта унвон билан тақдирланди. Қалбим чексиз шодликка тўлди. Ижодкорнинг бундан ортиқ бахти бўлмаса керак. Айни пайтда замондошларим портретлариустида ишлаяпман.

Энг катта орзуларимдан бири ўғлим Дилшоднинг рассом бўлганини кўриш, фарзандларимни ўқитиб, уйли-жойли, ҳунарли қилиш.

Суҳбатимиз тугаб, рассом устахонасидан чиқарканман, бу даргоҳни безаб турган санъат асарлари акси кўзларимда қолди. Уларни томоша қилган санъат мухлислари ҳам ўзлари учун янги, сеҳрли дунё кашф этишлари шубҳасиз.

САРВАРА

СПОРТ ЯНГИЛИКЛАРИ

Яқинда Намангандаги «Паҳлавон» спорт мажмуасида Ўзбекистон Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳамда Ўзбекистон мини футбол (футзал) федерациясининг режасига асосан мини футбол бўйича Ўзбекистон чемпионатининг IV-тур мусобақалари ўтказилди. Чемпионатда 11 жамоа ўзаро куч синашади. Биринчи босқич мусобақалари якунига кўра энг кўп очко тўплаган Зарафшоннинг — «Строитель», Тошкентнинг —»Ардус», Намангандан — «Навбаҳор», Жиззахнинг — «Жиззах», Андижондан — «Турон», Самарқанднинг — «Нафис» жамоалари 2-босқичда ўзаро куч синашадилар. Мини футбол (футзал) бўйича Ўзбекистон миллий чемпионатининг II-босқич 1-тур ўйинлари Андижон шаҳрида, 2-тур якуний ўйини эса Тошкент шаҳрида бўлиб ўтади.

Маданий ҳаёт

САЛОМАТ БЎЛИНГ...

Қорақалпоқ давлат қўғирчоқ театрида драматург П.Айтмуротовнинг «Келин дослар ойнайық» номли қўғирчоқ шоу дастури тайёрланмоқда. Режиссёр Мурат Бегимов, рассом Мухаммеджан Байгелдиев, мусиқани Арислан Қалбаев танлаган. Асар «Сиҳат-саломатлик» йилига бағишланган. Қўғирчоқлар ҳазили мавзуларидаги интермедиялар орқали болаларга саломат бўлиш учун нималарга амал қилиш кераклиги ҳақидаги тарбиявий ўгитлар сингдирилади. Томошада театрнинг етакчи актёрлари қатнашмоқда.

«ҚЎПОЛ ҚЎЧҚОР»

С.Хожаниёзов номидаги ёш томошабинлар театрида драматург Эргаш Собировнинг «Қўпол қўчқор» эртак спектакли саҳналаштирилмоқда. Режиссёр Аман Худайназаров, рассом Исҳоқ Мухитов. Саҳнада қўпол, ўжар болалар танқид остига олиниб, уларни тўғри йўлга солиш жараёни кўрсатилади. Асосий ролларни актриса Қирмизи Кобеисова, Қорақалпоғистон ёшлар мукофоти совриндори Роза Пизова ва Лиза Халқназарова, Даулет Генжемуратов, Бахтиёр Мустафаевлар ижро этган.

М.КАРИМОВА

ЎЗ-ЎЗИНИ ТАНҚИД

Интермедия

Бошлиқ хонасида йиғилиш кетяпти.

БОШЛИҚ. Хонимлар ва жаноблар! Ҳаммангизни кириб келаётган Янги йил билан табриклайман! **(Қарсаклар, олқишлар)**. Мана, насиб экан, сизлар билан роса бир йил бирга ишладик. Барча соҳаларда арзигулик ютуқларга эришдик. Бу эса ўзаро дўстона танқидни йўлга қўйганимиз меваси. Бугун, Янги йилга саноқли кунлар қолган бир пайтда, ўтган йўлимизга яна бир назар ташласак ва ўзимизни ўзимиз ошкора танқид қилсак. Яъни йўл қўйган, бироқ атрофимиздагилар билмай қолган хатоларимизни рўй-рост тан олсак ва бу камчиликларни эски йилда қолдириб, ҳаммомдан чиққандай покиза ҳолда Янги йилга қадам ташласак. Нима дейсизлар?

(Олқишлар, тасдиқ хитоблари, кўтаринкилик.)

ЎРИНБОСАР. Хўжайин жуда ҳам тўғри айтдилар.

БОШЛИҚ. Қани, Ўринбоев, ўзингиз бошлаб бера қолинг. **(Котибага)** Баённома ёзманг, кераги йўқ!

ЎРИНБОСАР. Очиғини айтсам, иш бор жойда камчилик бўлар экан. Ёзда идора ҳовлисида ҳовуз ковлатувдик. Шунга олиб келинган бетондан уч-тўрт машинасини...

БОШЛИҚ. Ҳа, майли. Яна?

ЎРИНБОСАР. Шу ҳовуз ўрнидаги бостирма ёғоч-шиферларининг ярмини отамлардаги мактабга бериб, ярмини уйга олиб кетувдим. Мени кечиринглар.

БОШЛИҚ. Ана кўрдингларми? Раҳмат, Ўринбоев, самимиятингиз учун раҳмат.

ҲИСОБЧИ. Мен гапирай. Сизларга маълумки, йил давомида икки марта тафтишлар, уч-тўрт марта вазирликлар келишди. Шулар еб-ичиб кетди, деб оз-моз фойдаланиб қолган бўлсам, узр.

КАСАБА УЮШМА БОШЛИҒИ. Мениям сизлар билмаган хатоларим бор. Ҳозир ниҳоятда хижолатдаман.

БОШЛИҚ. Хижолат бўлманг, ўринбосар ҳам, ҳисобчи ҳам биз билмаган нарсалар ҳақида гапирди. Сиз ҳам шундай қилинг. Очиқ, беғараз танқид бўлсин.

КАСАБА УЮШМА БОШЛИҒИ. Акахонларнинг байрам дастурхонларига арақ, коняк, колбаса қази-қарта, гўшт-ёғ, конфет, кофе дегандай нарсаларни коробкага тайёрлашда ўзимгаям бир коробка олардим. Ризо бўлиб қўйинглар. Болаларнинг Янги йил совғасидан ҳам халтага сиғмай қолганини...

БОШЛИҚ. Э-ҳа, тушунарли. Сиз нима дейсиз, Котибахон?

КОТИБА. **(Қизариб-бўзариб)** Цех бошлиғи Сайёра опам хонангизга кирган пайтларида, калит тешигидан бир-икки қараганман. Энди ундай қилмайман.

ҲАЙДОВЧИ. Гапнинг эркаги шуки, бензиндан оз-моз «лева» қилиб тураман. Ойлик оз-да... Инҳайкейин, дарё бўйида ким билан учрашганингизни кеннойимга билмасдан айтиб қўйганман. Бошқа такрорланмайди.

БОШЛИҚ. Бас! Хўш, сиз нима дейсиз, хола?

ФАРРОШ. Беайб Парвардигор, болам! Хоналарни астойдил тозаламаган кунларим ҳам бўлган. Маъзур тутинглар...

БОШЛИҚ. Ҳамма гапириб бўлдими? Демак, навбат...

ЎРИНБОСАР. Кечирасиз, хўжайин! Қадрли ҳамкасблар, мухтарам бошлиғимизни хижолатга қўймасак, деймaн...

БОШЛИҚ. Йўқ, Ўринбоев! Ўз-ўзини танқид — келажакнинг меваси. Нима, мен фариштамидим, гуноҳ қилмабманми? Қилганман. Айтмасам, инсофдан эмас.

Хонага ноқулай сукунат чўкади.

БОШЛИҚ. Мен, дўстларим, корхона раҳбари сифатида бир жиддий хатога йўл қўйганимни сезиб қолдим. Шуни айтмасам бўлмайди. Бу мудҳиш хато шундан иборатки, сизларни ўз ҳолингизга ташлаб қўйган эканман! Менда сезгирлик, талабчанлик, қаттиқўллик етишмаган экан. Оқибатда сизлар кўплаб гуноҳларни содир этибсиз. Сизларга шуни тантанали равишда маълум қиламанки, кириб келаётган Янги йилимизнинг биринчи ҳафтасидаёқ мана бу магнитофонга (*кўрсатиб*) ёзиб олинган далилларга асосан кадр танлаш, иш ташкил қилиш борасида йўл қўйган камчиликларимни, албатта, тузатаман. Чунки янгича ишлайдиган раҳбар бундоқ бемазагарчиликлар билан асло муроса қила олмайди. Хонимлар ва жаноблар! Янги йилни яхши кайфиятда кутиб олинглар! Мажлис тамом!

Магнитофонни қўяди. Ҳамма анграйиб қолади.

Абдулла ЖАББОР

КАЛЛАНГГА ҚОЙИЛ, ХОТИН!

Ҳажвия

Ким агар хотиндан ақлли маслаҳат чиқмайди, деса, бекорларни айтибди. Баъзан-баъзан хотиннинг гапига ҳам кириб туриш керак. Ўзимдан қиёс.

— Дадаси, — деди бир кун хотин, — ҳозир ҳамма пул киракашларда. Битта машина олмасангиз, биримиз икки бўлмайди.

— Тўғри айтасан, — дедим мен ҳам. — Ишқилиб ҳайдовчилик гувоҳномам йўқолиб кетмаганми?

— Э, нима деяпсиз, сандиққа солиб қўйибман,— деди у.

— Қани ол-чи.

Хотин сандиқдан гувоҳномамни олди. Бадбўй ҳид димоғимга урилди.

— Ғалати ҳид борми?

— Куя емасин деб нафталин сепиб қўйган эдим.

— Яхши иш қилмабсан, йўлда таёқча кўтариб турадиганлар мени эмас, гувоҳномамни ушлашади.

— Йўли бор, — деди хотин. — Мана, сиз ичиб машина ҳайдаётганда ароқнинг ҳидини йўқотиш учун нима қилардингиз?

— Чет эл сақичидан чайнардим.

— Гувоҳномангизга сақич чайнатиб бўлмайди. Яхшиси, француз атиридан сепамиз.

— Калланггa қойил, хотин.

Якшанба куни Сергелидаги машина бозорига чиқдим. Жуда кўп машиналарни кўрдим. 1985 йилда чиққан прицепли "Москвич" маъқул келиб қолди.

— Ока, — деди эгаси, — олсангиз зарар қилмайсиз, пулингиз ўзингиз билан кетади.

Унча тортишиб ўтирмай, шартта олдим.

— Прицепига бало борми? — деди хотин уни кўриб.

— Бунда юк ташийман.

— Қанақа юк?

— Қовун-тарвуз-да.

"Қўйлиқ" бозорига эрта тонгдан жўнадим. Икки соат машина олдида сигарета чекиб ўтирдим. Биров кимсан деб сўрамади. Нима қилсам экан деб бошим қотиб турган эди, бошида дўппи, эгнида чопон, бир деҳқон мурожаат қилиб қолди.

— Далада озроқ тарвузим бор эди, бозорга обкеп бермайсизми?

— Нархини келишсак, обкелаверамизда.

Тортишиб бир тўхтамга келдик. Унчалик узоқ жой эмас экан, деҳқон болалар бир зумда тарвузни прицепга юклашди. Бозорга қараб йўл олдик. Дарровда харидор ҳам топила қолди. Деҳқон унга сотиб, менинг ҳақимни бериб кетди.

— Юк машинада тураверсин, — деди янги "хўжайин".

— Нега? — дедим ҳайрон бўлиб мен.

— Бу ерда тирикчилик деб юрибмизда, ока. Ҳожатбарорман. Ҳозир харидор келиб қолади. Айтган жойига элтиб берасиз. Ундан ҳам ҳақингизни оласиз.

Менга нима, пул ишласам бўлди-да. Аслида мақсадим ҳам шу. Кўп кутмадик, кўзида кўзойнак, шим кийиб олган бир аёл тарвузга харидор бўлди. "Хўжайин" билан савдоси пишгач, менга:

— Юкни Юнусободга олиб борасиз, — деди.

— Хўп бўлади, — дедим мен.

Айтилган манзилга етиб бордик. Билаклари тарвуздай шишиб чиққан икки йигит машинадан юкни тушира бошлади. Ўн доналар туширишгач, тўхтаб қолишди.

— Опа, тарвузларингиз мусичанинг тухумидай экан-ку.

— Кичкина бўлса ҳам пишган, ширин.

Улар биттасини чақмоқлаб кўришди. Оппоқ.

— Бўлмайди. Олмаймиз. Бунингизни ҳеч ким олмайди. Бизга каттасидан олиб келинг, — деди йигитлардан бири.

— Олиб-сотар алдабди-да, — деди аёл жиғибийрон бўлиб. — Ҳайданг орқага.

Ҳожатбарорни зўрға топдик. Аёл пулини қайтариб олди. Менга бир сўм бермади.

— Шеригингиз мени чув туширди, — деди сўнг ҳожатбарор.

— Қанақа шеригим?

— Ўша деҳқон-да.

— Менинг шеригим эмас.

— Гапни айлантирманг, — деди у. Бир имо қилган эди, ёнида бақувват иккита йигит пайдо бўлди. — Бу окамлар бозорнинг қоидасини билмас экан.

— Нима қиламиз? — дейишди улар.

— Пулни қайтарсин, бошқа гап йўқ, — деди ҳожатбарор.

Хуллас, у десам бу дейишди, бу десам у дейишди. Чўнтакдаги хотин бензин учун берган пулни ҳам қўшиб қоқиб олишди.

Далага қараб йўл олдим. Деҳқонни суриштирдим. Пешонасидаги терни белбоғига артиб бир отахон келди.

— Ҳа, ўғлим, нима гап?

— Боя шу ердан тарвуз олиб кетган эдим. Ҳеч ким олмаяпти, эгасига қайтармоқчиман.

— Тарвуз ҳали хом эди. Пишмаган бўлса ҳам болаларни қўймай ўзинг уздирибсан-ку.

— Мен бир ҳайдовчиман, отахон. Ўрта яшар бир деҳқон бошлаб келди бу ерга мени.

— Ҳа, энди тушундим. "Тадбиркорга" дуч келибсан-да, болам. Қанчага тушдинг?

— Ўн беш мингга...

Киракашлигимни биринчи кунини якунлаб уйга қайтаётган эдим, йўл назоратчиси таёқчасини кўтариб тўхтатди. Машинани обдон текширгач, ҳужжатларимни сўради.

— Жуда муғомбир ҳайдовчига ўхшайсиз-а? — деди назоратчи гувоҳномамни ҳидлаб кўриб. — Ичгансиз, ичганингизни билдирмаслик учун атир сепгансиз. Ундан кўра, сақич чайнаганингиз маъқул эди.

Гапни қисқаси, чўнтакда борини назоратчига бердим. Уйга икки қўлимни бурнимга тиқиб қайтдим. Эшикдан кутиб олган хотинга:

— Калланггa қойил! — дедим.

Хулосам шу: бирим икки бўлсин деган эркак хотиннинг гапига ҳам кириб турсин.

Абдураззоқ ОБРЎЙ

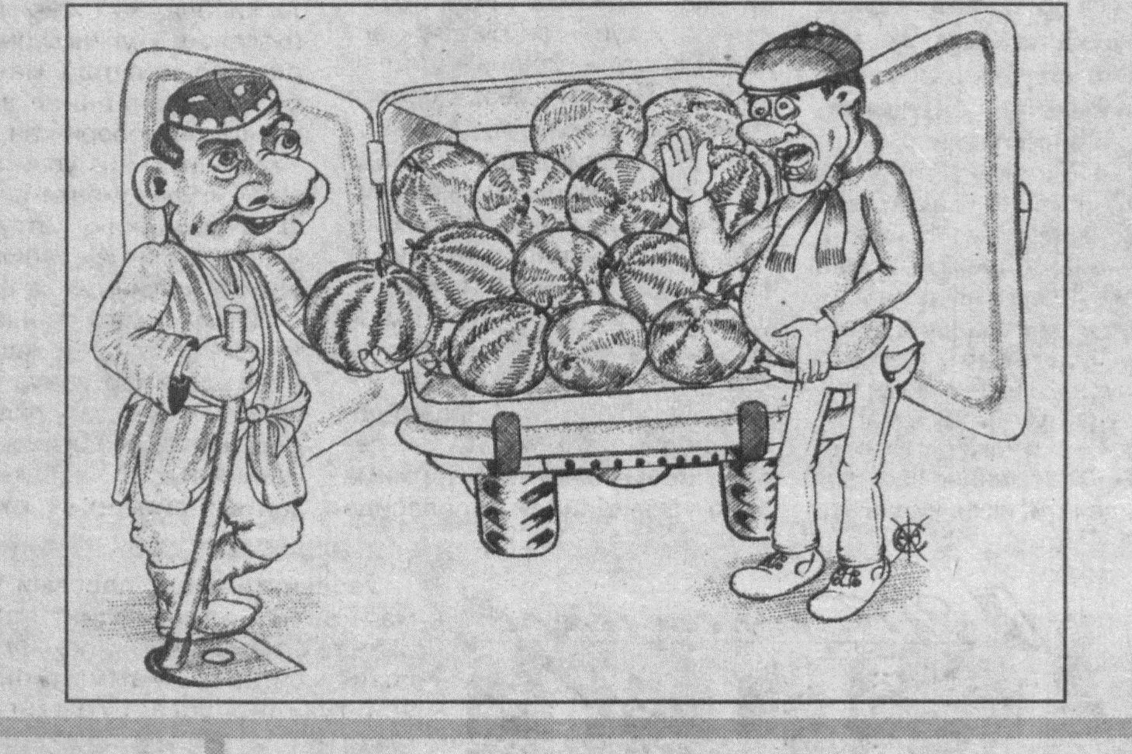

МЕН ИЗЛАГАН ГУЛ

Бастакорлар энг сара, кўнгил торини черта оладиган шеърларга куй басталайдилар, хонандалар уларни маҳорат билан ижро этишади. «Бу шеърим қўшиқ бўлади, ёшлар уни худдики мадҳиядай куйлашади деб сира ўйламаган эдим», дейди истеъдодли шоирларимиздан бири.

Шоирлар шундай дейишади. Қўшиқчи-шоирлар эса аввал бошданоқ сўзларни, сатрларни мусиқага тушириб, ижро йўлларига мослаб тузадилар. Ижрога мослашган бундай қўшиқ-шеърлар муаллифлари орасида тиниб-тинчимас ижодкорларимиздан бири Мурод Раҳмоннинг алоҳида ўрни бор. Унинг қаламига мансуб қўшиқларни куйлаган ҳофизларни санагандан кўра, куйламаганларини санаш осонроқ.

Қўшиқ-шеър ўқишда бироз содда, жўн туюлади. Аммо куй ва ижро билан безанганида қатларидаги ҳиссий маънолари тонгда юз очган қизғалдоқлардай товланиб кетади.

Қуйида Мурод Раҳмон қаламига мансуб қўшиқ-шеърлардан намуналар ўқийсиз.

ЙЎЛ

Йўллар кўпдир дунёда,
Гуллар кўпдир дунёда...
Бир-бирига етмаган
Диллар кўпдир дунёда!
Мен излаган гул қайда,
Унга элтар йўл қайда?..

Кимга ёқдим, ёқмадим,
Бевафога чопмадим.
Найлай, шу кенг оламда —
Ўз гулимни топмадим...
Мен излаган гул қайда,
Унга элтар йўл қайда?..

Кутганим ой юз бўлса,
Узугимга кўз бўлса...
Берай унга жонимни —
Доно, ширин сўз бўлса.
Мен излаган гул қайда,
Унга элтар йўл қайда?..

Кундан-кун ўсар ёшим,
Тоғлар ошар бардошим...
Бир кун Муродга етсам,
Порлар-ку бахт қуёшим.
Мен излаган гул қайда,
Унга элтар йўл қайда?..

СЕВИЛМОҚ УЧУН...

Келиб-кетаверар экан давронлар,
Ўзгариб тураркан замин, замонлар...
Кимга бахтлар насиб, кимга армонлар,
Ёнма-ён яшаркан яхши-ёмонлар...

Келиб-кетар экан ғам,
шодлик бир-бир,
Фақат дунё қолар сирлигича — сир...
Дилларни забт этар ҳамиша меҳр,
Ишқ ўртаса — малҳам гулу
райҳонлар...

Умрбод азоблар ёлғонли бир кун,
Бир аср етмас гоҳ севилмоқ учун...
Ким бор адашмаган,
ким бағри бутун?
Кетаверар қалбинг ёқиб жононлар...

Оҳу ўрнида фил сакрай олмас ҳеч,
Зағча булбул каби сайрай олмас ҳеч.
Дўст-ёрин бевафо сақлай олмас ҳеч,
Чидармисан қалбинг ўйса гумонлар?

Садоқат боғида сайр этганлар шод,
Ишончдан ҳамиша кўнгиллар обод.
Оламда чин дўст топ, чин ёр топ,
Мурод,
Ўшалар биландир омон-омонлар!

МОҲИДИЛИМ

Куйлай қалбим навосини,
Истайман ёр вафосини.
Излагайман садоқатда,
Меҳрда бебаҳосини.
Қайда ўша моҳидилим,
Севгиси ҳеч сўлмас гулим?

Чиройидан юрак ёнса,
Нигоҳида ишқ уйғонса,
Бахтиёрман — кўнглим қонса,
Топиб умрим маъносини!
Қайда ўша моҳидилим,
Севгиси ҳеч сўлмас гулим?

Бўлса гўзал малак сиймо,
Юз-кўзида иффат, ҳаё...
Бўлса ёрим билкаш, доно,
Кўрсам поклик шайдосини!
Қайда ўша моҳидилим,
Севгиси ҳеч сўлмас гулим?

Орзуларим эзгу, ширин,
Муродимнинг айтай сирин:
Кўксимда қуёш яширин,
Сочай унга зиёсини!
Қайда ўша моҳидилим,
Севгиси ҳеч сўлмас гулим?

Мурод РАҲМОН

БОДРИНГ

Олимлар дунё яралганидан буён тузланган бодрингдан бамаъниroқ ҳеч нарса ўйлаб топишгани йўқ. Агар олтиариқликлар бўлмаганларида, бу кўзойнак таққан зотлар фанга бирон-бир кашфиётни маълум қила олмасдилар.

Тавба, ароқ ичгандан кейин газак қилишдек буюк кашфиёт ўйлаб топишларига дунёвий ҳисса қўшган олтиариқликлар шаънига ҳали бирон-бир олим: «Келинглар, ҳурматли фан бандалари, оламшумул кашфиётимизга сабабчи бўлган олтиариқ деҳқонлари учун битта-битта олайлик», деб эслаб ҳам қўймайди.

Ўзи олтиариқликларнинг калласи калла. Бодрингни зап ўйлаб топишган-да. Вей, ўзи кичкинагина туман, шу Олтиариқ деганлари. Бодринглари билан бутун мамлакатни, қўйиб берсангиз Ўрусияни ҳам теп-текис таъминлашади. Агар Ойга автобус қатнаса борми, биринчи бўлиб ўша ёққа олтиариқликлар боришган бўларди...

Америкалик астронавт Армстронгнинг эсдаликларини ўқиганмисиз? Йўқ, дейсизми? Тўғри, у эълон қилинмаган. Олтиариқликларнинг обрўлари ошиб кетмасин деб, гавброволиклар қанча сарф-харажат қилиб атайин эълон қилдиришмаган.

Хуллас, астронавтнинг ёзишича, Ойга чиқиб, бир жойда дам олиб, сигарета чекиб турса, ёнига олтиариқлик бир йигит келиб: «Жаноб, бодринг оласизми?» дебди. Армстронг бўлса: "Жон деб олардим-у, ошна, ёнимда бор-йўғи бир долларим қолди-да", дебди. «Ке, бечорага ўхшайсан», деб ҳалиги олтиариқлик йигит бир қоп бодрингни бир долларга бериб шундай деган экан.

— Ма, олақол. Қопини қайтишда Қизилтепа деган жойимиз бор. Ўша ерлик Абдусалом аканинг уйига ташлаб ўтарсан.

Эшитишимча, ким бодринг ва олтиариқликлар ҳақида ёзса, шу одамнинг уйида йил давомида барака аримас эмиш.

Дарвоқе, муҳаррир ака, олтиариқликлардан биронтаси келиб бизни манзилни сўраб қолса, яна эриниб ўтирмагин, хўпми?!

Муҳаммад ЧАТОҚ

Василий СУХАРЕВИЧ

МЕНГА НИМА МУМКИН?

Ҳажвия

Баъзи аёлларга ўхшаб валақлашни жиним суймайди-ю, аммо тажриба алмашиш учун бўлса, марҳамат! Хуллас, мен эримнинг салбий одатларини қандай тузатаман? Масалан, муҳим муаммо — ароқхўрликни олайлик. Лекин ўйламанг, тағин, эри алкаш экан деб. Аммо ичишни ёқтиради. Гоҳида ишдан қўнғироқ қилади: мажлисда ушланиб қоламан, деб. Марҳамат! Қайтади-ку! «Уфла-чи. Ҳаммаси равшан! Қаерда мажлис қилдинг? — У индай олмайди — Ана, ҳолинг шу-да. Бор, ҳовлига чиқ, кайфинг тарқамагунча уйга кирма!» Тушуняпсизми? Мабодо мен уни шундоқ ҳайдаб юборсам, у улфатларининг олдига жўнаб қолади.

Кашандалиги-чи, асти сўраманг. Марҳамат, зинапояга чиқиб чексин. Ишида, дўстлари даврасида бурқситсин. Мен тирик эканман уйда чекиб бўпти! Бироқ, зинапояда баъзан у билан қўшни аёл ҳам биргалашиб тутатиб турганини кўриб дарҳол бу чорани тўхтатдим. Ахир қўшни аёлнинг эри чекмайди, бу ҳолат уларни яқинлаштириб қўйиши мумкин. Энди у ошхонада шифтга ўрнатилган ҳаво сўрғичнинг тўғрисига стул қўйиб, унинг остида чекади. Сезаяпман, тобора кам-кам чекяпти.

Кўпчиликка тегишли бўлган энг катта бахтсизликлардан яна бири — эримнинг ўртоқлари. Улардан қандай қилиб қутулиш мумкин? Бунинг йўли осон. Сиз эрингизга айтинг: «Вой, Худойим-ей, бу Федя қандай ажойиб эркак-а, қандай ажойиб!» Шундан кейин эрингиз Федяни ҳеч қачон чақирмайди. Петя ҳақида эса бутунлай бошқача оҳангда гапиринг: «Уни мен кечираман, маст-аласт тентак-да, қурмағур, сен салгина четга қарадинг дегунча, менга шилқимлик қилади-я...» Тамом, Федя кетидан Петя йўқолади. Кейин яна бир ишончли йўли бор — озроқ моддий зарар кўрилса-да, эрим менинг рухсатим билан дўстига қарз беради, шу билан ўша дўсти узоқ вақт, гоҳида бир умрга қорасини кўрсатмайди. Сизни ишонтириб айтаманки, бу йўл битта-яримта сурбетни узоқ йиллар едириб-ичиргандан афзал.

Эрни қандай қилиб тежамкорликка ўргатиш мумкин? Бу — энг қийини. Улар кўп нарсани пинҳон сақлашга ҳаракат қилишади: мукофот пулини, маошга қўшимчани, қалам ҳақини. Бундай пайтда уни тинтув қилиш зарур, деб ўйлайсизми? Асло ундай қилманг. Бу — беадаблик. Шундай ҳолда айтинг: «Қуёшим, мен сени ишга костюмингнинг шу аҳволи билан қўйиб юборолмайман. Ечгин, дазмоллайман!» Қаршилик қилади. «Еч!» денг қатъий, ахир бу — зўрлик эмас, ғамхўрлик-ку! Костюм ечилгач, уни дазмоллашдан олдин, албатта, чўнтакдагилар олиб қўйилади. Тушунарлими? Гоҳида топилмалар ён дафтарчада, эски-тускилар орасида, кўрпачалар остида ёки суратлар орқасида паноҳ топади. Бунда фақат сезги, сезги ва яна сезги иш беради. Бундай пайтда сизни енгил юмор қутқаради. Мисол учун сиз Пушкин ёки Бальзакнинг қайсидир сайланмаси орасидан йирик пул топиб олсангиз, унинг ўрнига «Сиздан миннатдорман, Фантомас» дея дастхат қолдиринг.

Давом этсак. Ҳурматли дугоналар, сизларга ҳеч қачон рашкчи аёл бўлишни тавсия этмайман. Рашк — рақибингизга қўл келади. Рашк эрингиз учун яхши, уй эса дўзахга айланади. Бундай ҳолларда мен ғамхўрлигимни оширaман. «Азизим, чарчамадингми? Мен сенга янги кўйлак сотиб олдим. Сен учун эртага қандай ёқимли овқат тайёрласам экан-а?» Бу ғамхўрлигингиз билан сиз уни ўраб-чирмаб оласиз, у эса қийналади. Бундай ҳолларда ичишга ҳам рухсат беринг. Уйда чекишга ҳам. Ҳатто улфатларни етаклаб келишга ҳам. Шунда албатта улфати «Эй, бу сенинг хотининг тилло-ку», дейди. Шу биттагина гапи билан эрингизни туппа-тузук рашкчига айлантиради-қўяди.

Дадил буйруқ бераверинг: «Кеч қолма! Юрма! Қарама! Ичиш-чекишни ўйлама...» Албатта, у бу гапларга ғалаён қилади. Меники бир гал бирдан қичқириб қолган: «Худо ҳақи, айт ахир, менга ўзи нима мумкин?»

Шунда мен жавоб қилганман: «Мени севиш мумкин. Севиш! Мана шунинг ўзи етарли!»

Адҳам ДАМИНОВ
таржимаси

Ўзбекистон Миллий университети томонидан 2004 йилда Умида Абдужабборовна Полвонзода номига берилган Б-№ 180859 рақамли диплом йўқолганлиги сабабли бекор қилинади.

Дунё— кенг...

ОЛТИН ЎРДАНИНГ ПОЙТАХТИ

«Саратовлик олимлар Олтин Ўрданинг қадимги пойтахти — Увека шаҳри харобаларини таъмирлашга киришишмоқчи», дейилади «Труд» газетасининг хабарида.

Кўҳна шаҳар харобалари Волга дарёсининг ўнг қирғоғида, Саратов шаҳрининг четида. Ўрта асрларда Увека сув ва канализация тармоқларига эга улкан фаровон шаҳар бўлган. Қиш пайтларида Олтин Ўрда хонларининг қароргоҳи шу шаҳарда қўним топган.

Археологлар бу қадимги шаҳар харобаларида бир неча марта қазиш ишларини олиб боришган, Олтин Ўрда даврига оид тангаларни, уй-рўзғор буюмлари, қурол-яроғ қолдиқларини топишган, шунингдек, бинолар, қўрғон деворларининг пойдеворларини очишган. Тадқиқотчиларнинг ишончига кўра, бу кўҳна шаҳар ўрни очиқ жойда Олтин Ўрда тарихий музейи барпо этиш учун энг қулай макондир.

Айни пайтда қадим шаҳарни қайта таъмирлаш бўйича лойиҳа тайёрланмоқда. Бу лойиҳа қабул қилингунга қадар олимлар Увека шаҳрига тарихий ва маданий ёдгорлик мақоми берилишини қўлга киритиш ҳаракатидалар. Ҳозиргача Олтин Ўрданинг пойтахти бўлган Увека шаҳри қолдиқлари бундай мақомга эга эмас.

ДУНЁНИ ЗАБТ ЭТАЁТГАН ТИЛ

Британиялик тадқиқотчиларнинг таъкидлашича, 2015 йилга келиб жаҳон аҳолисининг ярми инглиз тилида гапира олади ёки шу тилни ўрганиш билан машғул бўлади. Кейинги ўн йиллик давомида эса, икки миллиард одам инглиз тилини ўрганишга киришади ва уч миллиард одам шу тилда бемалол гапира оладиган бўлади.

Дэвид Грэдоолнинг «Инглиз тилининг келажаги» номли маърузасида айтилишича, инглиз тилининг бу тариқа «лингвистик глобаллашуви» француз тили қатори бошқа тилларга ҳам хийла босим ўтказади. Инглиз тилининг жаҳон миқёсидаги «музаффар юриш»и 2050 йилларга бориб сусаяди.

Грэдоолнинг мазкур тадқиқоти Британия кенгаши томонидан ташкил қилиниб, Эдинбургда ўтказилган халқаро таълим бўйича илмий анжуманда эълон қилинган. Бу олим йигирма беш йилдан бери таълим бериш ва тилларнинг ўқитилиши соҳасида тадқиқот олиб боради. Ўзининг уқтиришига қараганда, Грэдоол компютер модели орқали 2050 йилгача жаҳонда таълимга жалб этиладиган талабалар сонини аниқлашга муваффақ бўлган.

Моделда ЮНЕСКО маълумотлари, демографияга оид фактлар, талабалар ҳақида ҳукуматларнинг маълумотлари ҳисобга олинган.

Грэдоолнинг тахминича, яқин йилларда инглиз тилига бўлган қизиқиш бениҳоя ортади. «Кўплаб давлатларнинг ҳукуматлари, айниқса, мустақилликка эришганига кўп бўлмаган мамлакатларда реал ҳаёт талабларидан келиб чиқиб, инглиз тилини ўқитишга катта эътибор қаратилади. Айниқса, бизнес соҳасида инглиз тили етакчилик қилади, фойдали шартномаларни вақтида пухта туза билишдек эҳтиёжлар ортидан инглиз тили боғчадаёқ ўқитила бошланади.»

Докладда таъкидланишича, инглиз тилининг кенг тарқалишига қарамай, жаҳонда кўптиллилик сақланиб қолади. 2050 йилларга бориб эса, инглиз тилини ўрганувчилар сони уч миллиарддан 500 миллионгача камаяди. Айни пайтда хитой, араб, испан тиллари ҳам кенг тарқалади ва бу тиллар келажакнинг энг етакчи тилларига айланиши ҳеч гап эмас, дейди олим.

ЯНГИ АСР ЎРТАСИДА...

БМТ экспертларининг таҳлилига кўра, 2050 йилга келиб Ер юзи аҳолиси сони 9,3 — 9,8 миллиардга етади. Айни пайтда «Бир оилага — бир бола» сиёсати юритилаётган Хитой аҳолиси сайёрамиздаги етти кишидан бирини ташкил этади. Ваҳоланки, 1960 йили ҳар тўрт кишидан бири хитойлик эди.

Ҳиндистонда аҳоли сони 1,6 миллиардга ўсади. Шунингдек, Нигерияда ҳам тезкор ўсиш кузатилмоқда, 2050 йили бу мамлакат аҳолиси 300 миллионга етади.

Бир қанча мамлакатларда, асосан, Европада аҳоли сонининг камайиб бориш тенденцияси давом этади. Бу кўрсаткич, айниқса, Болгарияда яққол намоён бўлиши кутилмоқда. Болгария аҳолиси 2050 йилга бориб 40 фоизга камаяди. Аҳолининг камайиб бориш тенденцияси, шунингдек, Японияда 20 фоизни, Италияда 10 фоизни, Германияда 9 фоизни, Россияда 17 фоизни ташкил этади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги "Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси Жиззах вилояти Маданият ва спорт ишлари бошқармаси бошлиғи ўринбосари Қаҳҳор Силлиевга турмуш ўртоғи
Янглиш ая СИЛЛИЕВАнинг
вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси
Фатхиддин НАСРИДДИНОВ
вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети журналистика факултети жамоаси меҳнат фахрийси, филология фанлари номзоди, доцент
Фатхиддин НАСРИДДИНОВнинг
вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ
ҲОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВЧИ" АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-48

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50
Санъат бўлими: 136-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Аҳмад ОТАБОЕВ
Навбатчи — Фарҳод МАҲКАМОВ
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 058-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 055. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН